STUDENTSKÉ VOLBY

DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU

JSNS.CZ

Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni

www.jsns.cz/volby

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz

Ředitel programu:
Karel Strachota

Editoři:
Eva Rajtmajerová, Jakub Ostrovský

Autoři textů:
Jakub Andrle, Kristýna Brožová, Kateřina Horáková, Jan Husák, Jana Juzová, Zuzana Kasáková, Vendula Menšíková, Bára Procházková

Na přípravě publikace se dále podíleli:
Karel Strachota, Zuzana Kozáková, Adam Široký, Lucie Farková

Jazyková úprava:
Alena Rambousková, Linda Tenčlová

Grafická úprava: >o< mowshe

© 2024 Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena

ISBN 978-80-7591-089-9

OBSAH

Úvodem 4
(Karel Strachota)

Evropský parlament 5
(Zuzana Kasáková)

Rozšiřování Evropské unie 14
(Jana Juzová)

Demokratická legitimita EU 17
(Vendula Menšíková)

Evropská unie — demokracie a lidská práva 20
(Bára Procházková)

Tvrzení o EU — mýty a fakta 22
(Jan Husák)

Evropa pro mladé 28
(Jan Husák)

EU a migrace 31
(Kristýna Brožová, Jakub Andrle)

EU a ukrajinská uprchlická krize 36
(Kristýna Brožová, Jakub Andrle)

Zahraniční vměšování – riziko pro volby do EP 38
(Kateřina Horáková)

Audiovizuální lekce do výuky 42

Aktivity:

HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ 45

PŘEDVOLEBNÍ MEDIÁLNÍ MASÁŽ 47

MLADÍ LIDÉ V EVROPSKÉM PARLAMENTU 50

CO VOLÍM, KDYŽ VOLÍM 53

ÚVODEM

V roce 2010 jsme několik týdnů před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR poprvé uspořádali na středních školách „volby nanečisto". Zvolili jsme pro ně název Studentské volby. Tyto volby se následně konaly již čtrnáctkrát (také před volbami do Evropského parlamentu 2019) a staly se zavedeným projektem. V souvislosti s **letošními volbami do Evropského parlamentu** je proto na školách organizujeme znovu. Metodika je stejná jako u všech předchozích a stejný je také jejich cíl. Chceme mladým lidem přiblížit základní principy zastupitelské demokracie, seznámit je s volebním systémem, vést je k aktivnímu, zodpovědnému a sebevědomému občanství. Nezávislé výzkumy ukazují, že Studentské volby také **zvyšují účast mladých lidí ve skutečných volbách**.

Publikace, kterou držíte v ruce, obsahuje **informační texty o fungování a volebním systému Evropského parlamentu**, přehled významných institucí EU, příklady konkrétní evropské legislativy přijaté v uplynulých letech, vysvětlení některých zkreslujících výroků o EU či výběr příležitostí, které mladým lidem přináší členství České republiky v EU. Dále v ní najdete článek o aktuálním tématu možného vlivu dezinformací na evropské volby. V závěrečné části publikace je uvedeno několik aktivit, které můžete využít přímo ve vyučovacích hodinách. K dispozici máte i dokumentární filmy zabývající se právě tématy voleb, předvolebních kampaní, formování politických preferencí atd. Věříme, že vše uvedené povede k tomu, že se studenti budou zamýšlet nad **evropskou perspektivou občanství** a diskutovat o ní.

Stejně jako v minulosti zveřejníme i v případě Studentských voleb do Evropského parlamentu celkové výsledky ze všech zapojených škol. Politiky, médii ani širokou veřejností by neměly být přeceňovány, ale ani přehlíženy. Jsou specifickou výpovědí o nejmladší generaci, vypovídají o jejích názorech a postojích.

Děkuji všem spolupracujícím institucím i jednotlivcům, kteří **Studentské volby do Evropského parlamentu** podporují a přispívají k jejich přípravě i zdárnému průběhu.

Karel Strachota,
ředitel programu Jeden svět na školách

EVROPSKÝ PARLAMENT

Zuzana Kasáková, Katedra evropských studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy

Evropský parlament (EP) je jedním ze stálých orgánů Evropské unie (EU). Reprezentuje zájmy občanů EU, kteří volí jeho členy v přímých volbách. Je tak orgánem, který v institucionálním rámci EU představuje základní demokratický prvek. Evropský parlament své aktivity vykonává zejména v Bruselu, ale také ve Štrasburku a v Lucemburku.

Budova Evropského parlamentu v Bruselu

Jaké má Evropský parlament pravomoci?

V průběhu evropského integračního procesu se postavení Evropského parlamentu významně proměnilo. Zatímco na počátku 50. let, kdy byly položeny základy dnešní Evropské unie, měl pouze kontrolní funkci, dnes mu jeho pravomoci umožňují zásadním způsobem se účastnit rozhodovacího procesu EU a ovlivňovat jej. Pravomoci Evropského parlamentu lze rozdělit na legislativní, rozpočtové, kontrolní a jmenovací.

Legislativní pravomoci

V oblasti legislativního procesu zůstává role EP limitována. Evropský parlament není oprávněn iniciovat přijetí legislativního aktu, čímž se liší od národních parlamentů. Toto pravidlo bylo zmírněno Maastrichtskou smlouvou z roku 1993, která Parlamentu přiznala právo požádat Evropskou komisi o předložení legislativního návrhu, pokud jeho schválení považuje EP za nutné pro implementaci smluv.

Význam EP v procesu schvalování evropské legislativy se odvíjí rovněž od konkrétních politik (témat), která jsou projednávána. V oblasti rovných příležitostí, volného pohybu pracovníků či justiční spolupráce v trestních

věcech se uplatňuje tzv. **řádný legislativní postup**, ve kterém EP spolurozhoduje s Radou EU. Obě instituce se tedy musejí na návrhu legislativního aktu shodnout. Pokud se tak nestane, návrh není přijat.

Další procedurou schvalování legislativních aktů je tzv. **zvláštní legislativní postup**. Ten se od předchozího mechanismu liší tím, že Parlament normu neschvaluje, ale buď pouze může vyjádřit svůj postoj (konzultuje), nebo je vyžadován jeho souhlas (v tomto případě EP s předloženou normou souhlasí, nebo vyjadřuje zamítavé stanovisko, neovlivňuje ale její obsah). Zapojení EP formou konzultace je požadováno například u harmonizace nepřímých daní a vnitřního trhu. Souhlas je vyžadován kupříkladu při schvalování antidiskriminačních opatření, víceletého finančního rámce či v otázce dohody o podmínkách vystoupení členské země z Evropské unie.

Rozpočtové pravomoci

V otázce rozpočtu má Evropský parlament od přijetí Lisabonské smlouvy v roce 2009 právo ovlivňovat celý rozpočet Unie, nikoli pouze nepovinné výdaje (například výdaje na udržitelný rozvoj), jak tomu bylo dříve. Tato změna představuje jednu z oblastí, ve kterých Lisabonská smlouva posílila pravomoci této přímo volené instituce. Od 70. let 20. století má EP pravomoc odmítnout rozpočet jako celek. Souhlas s rozpočtem musí svým podpisem stvrdit předseda Evropského parlamentu. Pokud by tak odmítl učinit, rozpočet by nevstoupil v platnost. Tato pravomoc dává do rukou Evropského parlamentu důležitý vyjednávací potenciál, který EP umí obratně využít.

Kontrolní a jmenovací pravomoci

Poslední okruh kompetencí se týká oblasti kontroly a jmenování. Nejsilnější pravomoci v této oblasti získal Evropský parlament vůči Komisi. Parlament je oprávněn volit předsedu Evropské komise, na druhé straně ho ale nemůže odvolat. Komisi schvaluje jako celek, přičemž se zde uplatňuje neformálně zakotvená procedura slyšení, která EP dává možnost složení Komise ovlivnit. Evropský parlament může také Komisi jako celku, nikoli jednotlivým komisařům, vyslovit nedůvěru. Slyšení Parlament uplatňuje také vůči prezidentovi a členům Výkonné rady Evropské centrální banky a kandidátům na funkci v Účetním dvoře. Za účelem větší demokratické kontroly aktivit Evropské komise bylo Parlamentu přisouzeno schvalovat všeobecnou zprávu o její činnosti, včetně práva udělit Komisi absolutorium za plnění rozpočtu. Zároveň získal EP právo jednotlivé členy Komise interpelovat. Vůči Radě EU a Evropské radě zůstává kontrolní pravomoc Parlamentu slabší.

V rámci dohledu nad dodržováním pravidel získal EP do rukou několik nástrojů. EP jmenuje evropského ochránce veřejných práv, jehož funkce byla zřízena Maastrichtskou smlouvou. Parlament má také pravomoc vytvářet vyšetřovací výbory, když se domnívá, že dochází k porušování nebo nesprávnému uplatňování evropského práva členskými státy. Dalším

nástrojem je zajištění petičního práva pro občany EU, kteří mohou prostřednictvím Parlamentu požádat o nápravu škody, kterou jim způsobila činnost institucí EU.

Jaká je struktura Evropského parlamentu?

V čele Evropského parlamentu stojí **předseda**, který reprezentuje Parlament navenek a řídí jeho činnost. Společně se čtrnácti místopředsedy tvoří **předsednictvo EP**, které se zabývá finančními, organizačními a administrativními záležitostmi a je voleno na dva a půl roku.

Zasedání Evropského parlamentu

Stěžejní roli hrají v činnosti Parlamentu **politické skupiny** (viz dále), do kterých se podle své politické orientace sdružují poslanci zvolení v jednotlivých členských státech. Mají právo navrhovat kandidáty na předsedu EP, místopředsedy a kvestory, podílejí se na jmenování členů výborů, podvýborů a meziparlamentních delegací. Mohou také předkládat doporučení Radě EU. Každá skupina má vlastní strukturu, kterou tvoří předseda nebo předsedové, předsednictvo, národní delegace a sekretariát. Počet politických skupin se s každým novým funkčním obdobím EP může měnit. Ve funkčním období 2019–2024 jich v EP působilo sedm. Existovala i „skupina" tzv. nezařazených poslanců, kteří se z ideových či jiných důvodů rozhodli do žádné skupiny nevstoupit, nebo z ní byli vyloučeni. S ohledem na pravomoci skupin jsou poslanci, kteří se rozhodli zůstat mimo tato uskupení, znevýhodněni. Právě předsedové politických skupin totiž společně s předsedou EP tvoří tzv. **Konferenci předsedů**, která přijímá politická rozhodnutí.

Výbory představují důležitou složku EP, neboť vypracovávají legislativní návrhy, zprávy z vlastního podnětu a pozměňovací návrhy, o kterých se pak v plénu debatuje a hlasuje. Ve funkčním období 2019–2024 bylo v EP zřízeno dvacet stálých výborů, jejichž složení reflektuje zastoupení jednotlivých politických proudů v plénu. Výbory kladou důraz na transparentnost a jejich jednání jsou veřejná. Mohou také vytvářet různé podvýbory a dočasné výbory, které řeší zásadní otázky, jimž EU v dané době čelí. Výbory se setkávají zejména v Bruselu, zatímco plenární zasedání Parlamentu probíhají ve Štrasburku.

Na činnosti EP se významnou měrou podílí i jeho **sekretariát**, který zajišťuje běžnou administrativní agendu. Sídlí v Lucemburku, zaměstnává kolem 5 000 úředníků a zajišťuje například také překlady dokumentů a tlumočení.

Volby do Evropského parlamentu

První přímé volby do Evropského parlamentu proběhly v roce 1979. Zavedením všeobecných voleb je EP vnímán jako reprezentant občanů členských států na evropské úrovni. Přímá vazba na „evropský lid" mu slouží jako zdroj legitimity pro jeho činnost v rámci EU. Rozšiřování pravomocí Parlamentu tak bývá také často vnímáno jako způsob, jímž se rozhodování na evropské úrovni stává demokratičtější. Legitimita EP je ale oslabována neustále se snižující účastí voličů v evropských volbách a omezena principem tzv. degresivní proporcionality, na jehož základě dochází k rozdělení parlamentních křesel mezi jednotlivé členské země a jenž znevýhodňuje lidnaté státy (například Německo) oproti méně lidnatým (například Malta).

	Malta	Německo
Počet obyvatel	540 000	83 280 000
Počet poslanců EP	6	96
1 poslanec EP	na 90 000 obyvatel	na 867 500 obyvatel

Německo má v EU nejvíce obyvatel, Malta nejméně.
Zdroj údajů počtu obyvatel: www.euroskop.cz/701/sekce/clenske-staty-v-cislech/

Volby do EP se ve všech členských zemí Evropské unie konají každých pět let, vždy od čtvrtka do neděle. Jednotlivé členské státy tak mohou volby uspořádat v dny, kdy jsou občané zvyklí volit (například v České republice v pátek a v sobotu). Od roku 1999 platí, že všechny země používají pro evropské volby proporční systém, přičemž záleží na rozhodnutí a volební tradici každé země, jaký konkrétní typ poměrné volby si zvolí. EU pouze upravuje minimální hranici umožňující politickým stranám vstup do Evropského parlamentu, ta nesmí být vyšší než 5 %.

Voleb se může zúčastnit každý občan Evropské unie, který je zaregistrován na seznamu voličů. Výkon aktivního a pasivního volebního práva se v jednotlivých zemích liší. Například v Rakousku a na Maltě mají právo volit občané od 16 let a být voleni od 18 let. Naopak v osmi členských státech (Dánsko, Finsko, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Slovinsko, Švédsko) může občan vykonávat aktivní i pasivní volební právo po dosažení věku 18 let.

Studentské volby

Právo volit a kandidovat ve volbách do EP lze uplatnit **i na území jiného členského státu EU**. Postupy jsou upraveny vnitřními předpisy jednotlivých zemí EU. Rovněž velikost volebních obvodů se v jednotlivých členských zemích liší. Například Itálie je rozdělena do pěti volebních obvodů, Belgie do dvou.

Hlasování v evropských volbách ve většině členských států není povinné. Výjimku představují Belgie, Bulharsko, Lucembursko a Řecko, kde je účast ve volbách povinností občanů.

Výkon funkce poslance Evropského parlamentu není slučitelný s členstvím v národním parlamentu a vládě ani s výkonem funkce v evropských institucích a orgánech.

Volby do Evropského parlamentu v České republice

Česká republika se poprvé evropských voleb zúčastnila v červnu 2004, krátce po svém vstupu do Evropské unie. Volby do Evropského parlamentu zde probíhají v souladu s volební tradicí v pátek a v sobotu. Na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny tvoří Česká republika pro evropské volby jeden volební obvod. To znamená, že strany sestavují jednu kandidátku pro celou Českou republiku. Právo volit má každý, kdo dosáhl věku 18 let. Právo být volen je přiznáno občanům po dosažení věku 21 let. Voleb do Evropského parlamentu se v České republice mohou účastnit také občané jiných členských států EU v případě, že v den voleb dosáhli minimální hranice 45 dnů přihlášení k trvalému nebo přechodnému pobytu v ČR. Na druhé straně, pokud občané ČR žijící v zahraničí chtějí v evropských volbách hlasovat pro české zástupce, musí se k volbám dostavit do České republiky. Na rozdíl od jiných voleb jim není umožněno hlasování na zahraničních zastupitelských úřadech.

Každý volič při volbě vybere jeden hlasovací lístek odpovídající jím zvolenému subjektu. Na vybraném hlasovacím lístku může volič udělit preferenční hlasy nanejvýše dvěma kandidátům jím volené kandidátky. To provede zakroužkováním jejich pořadového čísla. V ČR se ve volbách do EP přepočítávají výsledky hlasování na mandáty proporčním systémem za použití d´Hondtovy metody. Dle politologů tato metoda přepočítávání hlasů zvyšuje zisk větších stran na úkor těch menších. Pořadí kandidátů pro přidělování mandátů je určeno pořadím kandidátů na hlasovacím lístku. V případě, že kandidát obdržel alespoň 5 % preferenčních hlasů z celkového počtu hlasů, které získala volební strana, je mu mandát přidělen přednostně. Pokud dostatečný počet preferenčních hlasů obdrží více kandidátů, jsou tito kandidáti seřazeni dle počtu obdržených preferenčních hlasů.

Volby do Evropského parlamentu se v roce 2024 uskuteční ve dnech 6.–9. června, v České republice pak 7.–8. června. V ČR se jich zúčastní tři desítky politických uskupení, které budou usilovat o 21 křesel, tedy o stejný počet mandátů, které Česká republika měla k dispozici ve funkčním období EP 2019–2024. Celkový počet poslanců Evropského parlamentu se od roku 2024 navýšil kvůli demografickým změnám v členských státech EU ze 705 na 720.

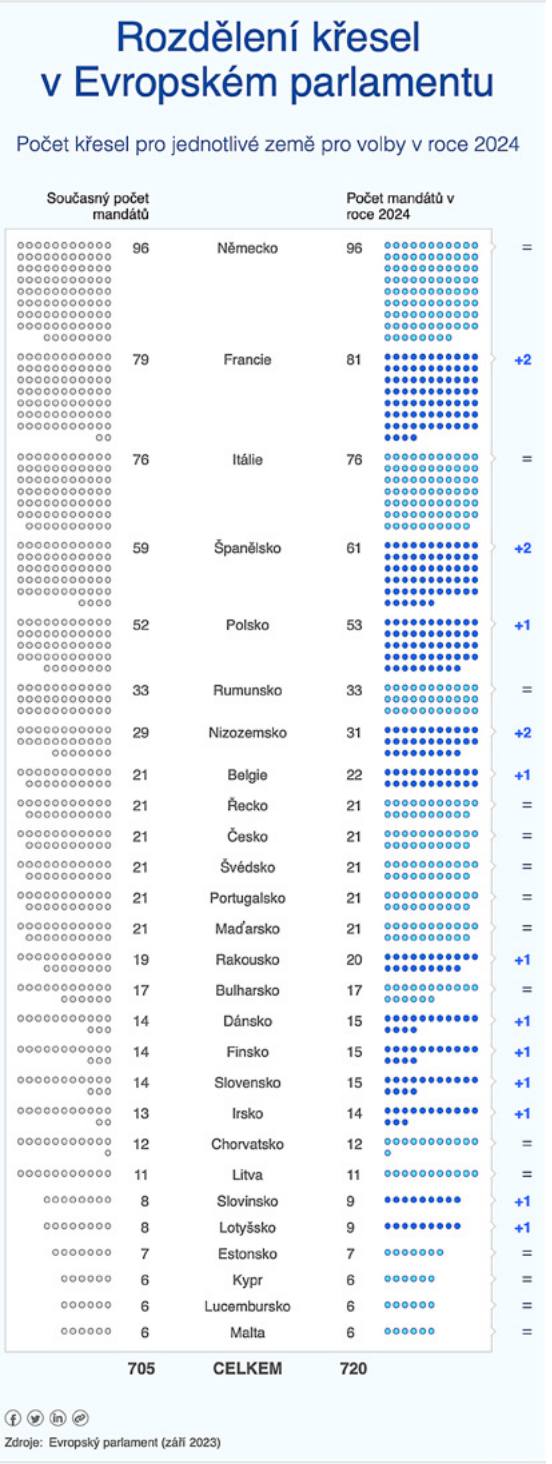

Zdroj: www.europarl.europa.eu/topics/cs/article/20180126STO94114/kolik-kresel-obsadi-v-evropskem-parlamentu-jednotlive-zeme-eu-v-roce-2024

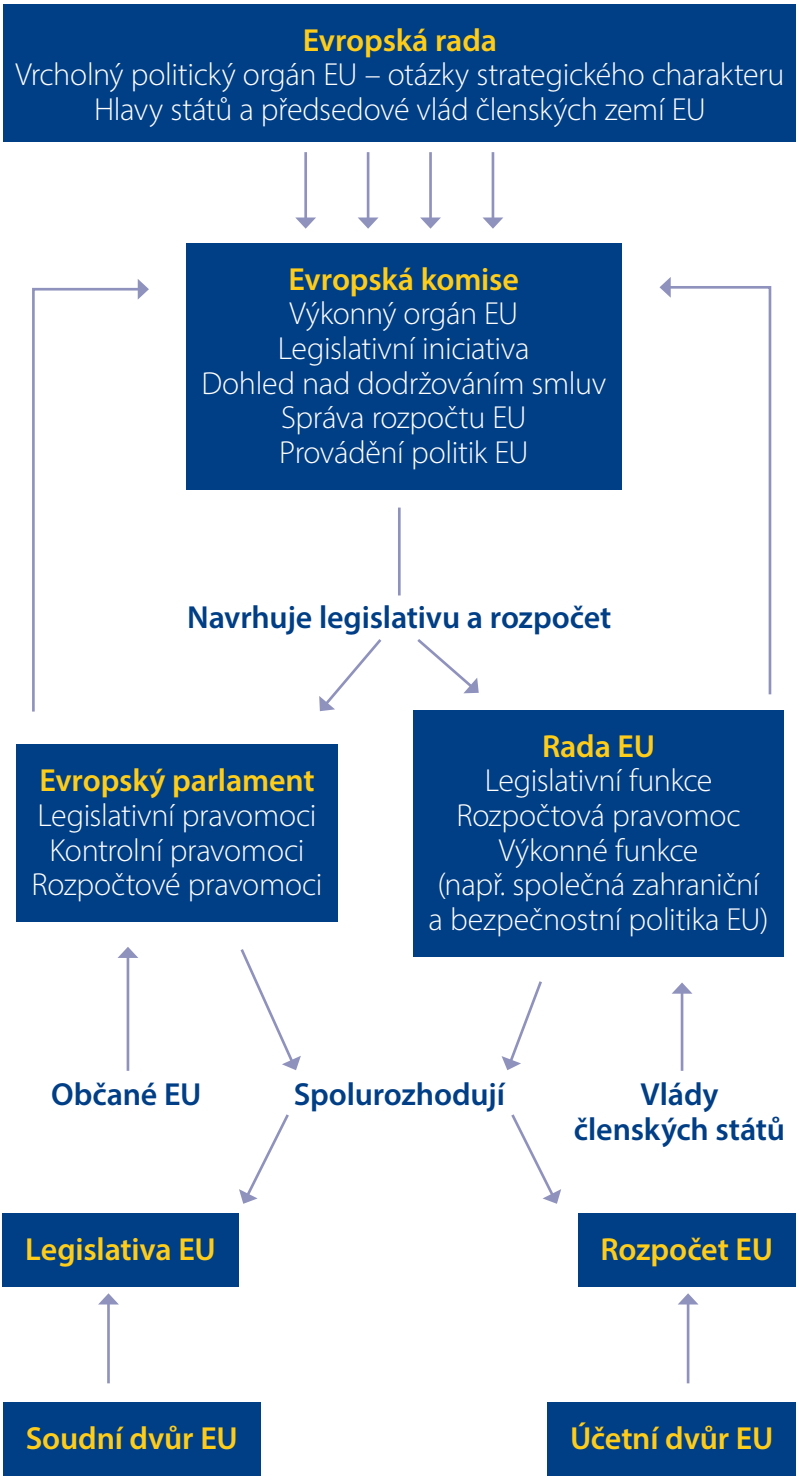
Evropská rada
Vrcholný politický orgán EU – otázky strategického charakteru
Hlavy států a předsedové vlád členských zemí EU
Evropská komise
Výkonný orgán EU
Legislativní iniciativa
Dohled nad dodržováním smluv
Správa rozpočtu EU
Provádění politik EU
Navrhuje legislativu a rozpočet
Evropský parlament
Legislativní pravomoci
Kontrolní pravomoci
Rozpočtové pravomoci
Rada EU
Legislativní funkce
Rozpočtová pravomoc
Výkonné funkce
(např. společná zahraniční
a bezpečnostní politika EU)
Občané EU
Spolurozhodují
Vlády
členských států
Legislativa EU
Rozpočet EU
Soudní dvůr EU
Účetní dvůr EU

Politické skupiny v Evropském parlamentu 2019–2024 (březen 2024)

Politická skupina	Předseda	Počet členů
skupina Evropské lidové strany (EPP) (křesťanských demokratů)	Manfred Weber	178
skupina Progresivní aliance socialistů a demokratů (S&D)	Iratxe García Peréz	140
skupina Obnova Evropy (Renew)	Valérie Hayer	102
skupina Zelených a Evropské svobodné aliance (Zelení/EFA)	Terry Reintke, Philippe Lamberts	71
skupina Evropských konzervativců a reformistů (ECR)	Ryszard Legutko, Nicola Procaccini	68
skupina Identita a demokracie (ID)	Marco Zanni	59
skupina Levice v Evropském parlamentu (GUE/NGL)	Manon Aubry, Martin Schirdewan	37
nezařazení poslanci		49

Poslanci Evropského parlamentu zvolení v České republice na funkční období 2019–2024 působili v následujících politických skupinách: za KDU-ČSL (2), TOP 09 (2) a STAN (1) se stali členy skupiny EPP, za ANO 2011 (5) skupiny Renew, za ODS (4) skupiny ECR, za Piráty (3) skupiny Zelení/EFA, za SPD (2) skupiny ID, za KSČM (1) skupiny GUE/NGL, za SOCDEM (1) skupiny S & D (Radka Maxová z hnutí ANO přestoupila v roce 2021 do SOCDEM a tedy i do politické skupiny S & D).

Odkazy

EurActiv.cz, *www.euractiv.cz*
Evropský parlament, *www.european-elections.eu*, *www.europarl.europa.eu*
Tvorimeevropu.cz, *tvorimevropu.cz*

Dočkal Vít, Kaniok Petr, Závěšický Jan, *Evropský parlament*, Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2007.

Šlosarčík Ivo, Kasáková Zuzana a kol. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*, Praha: Grada, 2013.

ROZŠIŘOVÁNÍ EVROPSKÉ UNIE

Jana Juzová, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM

Přístup nových států do EU je dlouhodobý proces skládající se z řady kroků s jasně stanovenými pravidly. Oproti dřívějším rozšířením EU (jižní a severní) se v posledních letech stává proces čím dál složitější a obsahuje více **podmínek, které musí země kandidující na členství v EU splnit**. V případě tzv. východního rozšíření, jehož součástí byl i vstup České republiky, panovaly u některých starých členských států obavy z přijetí zemí bývalého komunistického bloku, které teprve poměrně nedávno prošly proměnou svých politických a ekonomických systémů. Navzdory tomu proběhl vstup skupiny zemí poměrně hladce, i když byl více podmíněn ochrannými opatřeními. Tato opatrnost členských států vůči rozšíření EU o sousední, relativně chudší země se promítla i do přístupových jednání s Bulharskem a Rumunskem, završených jejich vstupem do EU v roce 2007.

V případě zemí západního Balkánu, které jsou aktuálně hlavními kandidáty na vstup v rámci dalšího rozšíření EU, je seznam podmínek, které musí země splnit před vstupem, ještě delší a celý proces je důsledněji sledovaný. Zpřísněné podmínky totiž reflektují stav, ve kterém se země tohoto regionu nacházejí, a to především kvůli vzájemným válečným konfliktům v nedávné minulosti. Mezi podmínky pro západní Balkán, stále zatížený válkami po rozpadu bývalé Jugoslávie v 90. letech, například přibyl požadavek regionální spolupráce a dobrých sousedských vztahů.

Jak se EU rozšiřuje o další členy?

Podle Smlouvy o Evropské unii si může podat přihlášku ke členství v EU kterákoli evropská země, která respektuje demokratické hodnoty EU a je odhodlána je dále prosazovat. Tyto hodnoty zahrnují **lidskou důstojnost, svobodu, demokracii, rovnost, vládu práva a dodržování lidských práv včetně práv menšin**. Země ucházející se o členství předá oficiální přihlášku Radě EU, současně jsou o ní informovány Evropský parlament a národní parlamenty jednotlivých členských zemí.

Po podání přihlášky začne předvstupní proces, který se u každé země liší svojí délkou. Ten má zajistit, aby přistupující země plně splňovala podmínky přístupu. Těmi jsou především tzv. **kodaňská kritéria** (přijatá na summitu Evropské rady v Kodani v roce 1993):

- politická kritéria – stabilita institucí garantujících demokracii, vládu práva, lidská práva a dodržování práv menšin;
- ekonomická kritéria – fungující tržní ekonomika a kapacita vyrovnat se s konkurencí a tržními silami;
- administrativní a institucionální kapacita efektivně implementovat acquis (evropskou legislativu) a schopnost naplňovat povinnosti vyplývající ze členství.

V případě západobalkánských zemí byla dále přidána zmíněná podmínka regionální spolupráce a dobrých sousedských vztahů.

Když země ucházející se o členství splňuje stanovené podmínky, Evropská komise vydá doporučení k udělení kandidátského statusu a zahájení přístupových vyjednávání. Na základě tohoto doporučení následně hlasuje Evropská rada, která musí rozhodnutí o zahájení jednání přijmout jednomyslně.

Během přístupových vyjednávání se pravidelně setkávají na vládní úrovni členské státy s kandidátskou zemí a předmětem schůzek je především sladování národní legislativy s legislativou evropskou (tzv. **acquis**) a vybudování dostatečné administrativní a institucionální kapacity pro připravenost na vstup do EU. Acquis je rozděleno do jednotlivých kapitol (momentálně jich je 35) a o otevření a úspěšném uzavření každé vyjednávací kapitoly rozhodují členské státy EU v rámci Evropské rady.

Přístupová vyjednávání začínají tzv. screeningem, během něhož Evropská komise důkladně vysvětlí acquis kandidátské zemi a vyhodnotí stav a míru její připravenosti v rámci jednotlivých kapitol. Na základě screeningu Komise vydá doporučení, že vyjednávání v určité kapitole mohou být otevřena, nebo že země musí nejprve splnit nějaké podmínky (tzv. benchmarks).

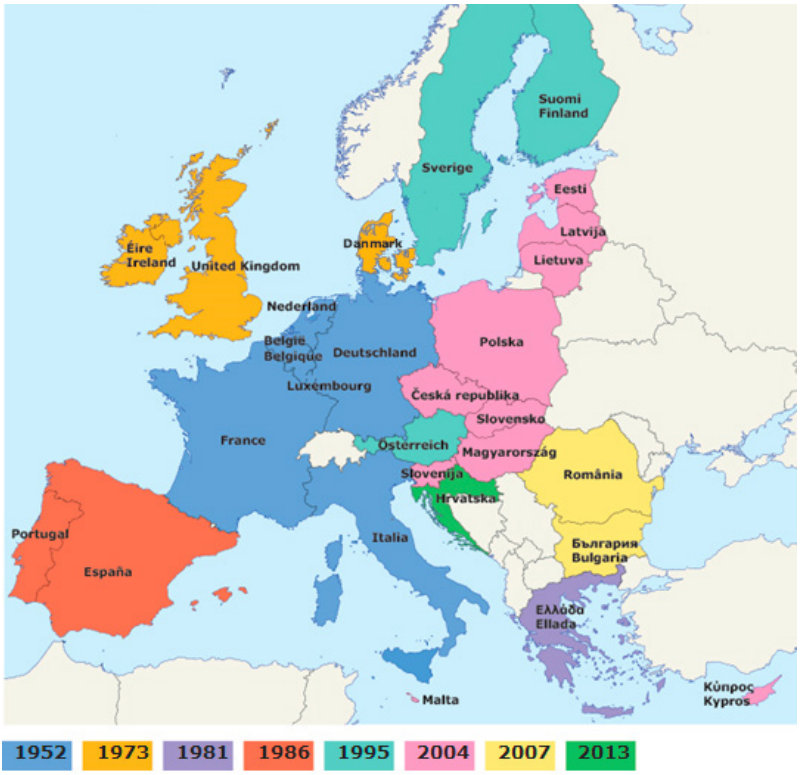

V současnosti je členem EU 27 zemí, protože v roce 2020 vystoupilo z EU Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

Zdroj: www.euhrou.cz/materialy/prezentace-o-eu/

V průběhu vyjednávání Komise dále průběžně monitoruje pokrok v rámci jednotlivých kapitol a informuje Radu a Evropský parlament, to zejména pomocí tzv. progress reports, ve kterých hodnotí aktuální stav a pokrok v rámci jednotlivých oblastí v zemích ucházejících se o členství.

Když země dosáhne úspěšného uzavření všech vyjednávacích kapitol, je na tomto základě vytvořena přístupová smlouva. V té jsou zahrnuty podmínky a datum samotného přistoupení, případná přechodná období na integraci v jednotlivých oblastech, práva a povinnosti nového členského státu a podoba přizpůsobení institucí EU většímu množství členských států. Aby smlouva byla platná, musí být ratifikována přistupující zemí i všemi členskými státy EU.

Momentálně jsou oficiálními kandidáty na členství v EU Černá Hora, Srbsko, Albánie, Makedonie, Turecko, Bosna a Hercegovina, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina.

DEMOKRATICKÁ LEGITIMITA EU

Vendula Menšíková

Během předvolebních klání **slýcháváme, že EU trpí nedostatečnou legitimitou či tzv. demokratickým deficitem.** Euroskeptici a oponenti EU mají obvykle tendenci jej zveličovat, zatímco od zastánců EU a evropské integrace zase slýcháváme neúměrné zlehčování. O co se jedná?

Demokratický deficit v „jedinečné" organizaci

Demokratický deficit označuje stav, kdy celky, u nichž bychom to čekali – nejčastěji státy, nedostojí demokratickým kvalitám a principům. S **rostoucím významem institucí EU** (resp. jejích předchůdců) se pozornost obrátila také k nim. Posouzení míry demokratičnosti je však u Evropské unie komplikovanější než v případě státu. Z hlediska institucionálního uspořádání je totiž odlišná od států, ale i mezinárodních organizací, kde si hlavní slovo ponechávají členské státy.

Na počátku evropské integrace stála myšlenka, že má-li vznikající organizace být úspěšná v tom, co si zakládající státy předsevzaly, je potřeba ji **založit na principu supranacionality**. V souladu s tímto principem vznikl nezávislý, nadnárodní orgán – dnes Evropská komise (EK), na který členské státy delegovaly určité pravomoce. V EU tak nyní najdeme jak prvky nadnárodní (zejména Evropskou komisi), tak mezivládní (především Radu EU). Proto bývá EU označována latinským pojmem *sui generis*, který znamená „jedinečný" či „svého druhu".

Úkolem Evropské komise mezi ostatními institucemi je hájit obecný zájem Unie a fungovat jako „strážkyně smluv". EK dohlíží na to, aby členské státy EU respektovaly evropské právo. Tento nadnárodní prvek je tím, co odlišuje EU od jiných mezinárodních organizací, kterých je Česká republika součástí. To ovšem **platí pouze pro oblasti, u kterých se členské státy takto dohodly**; u těch ostatních zůstávají pravomoce v rukou členských států.

Pádné argumenty na obou stranách

S tím, jak integrace postupovala v čím dál významnějších a citlivějších oblastech veřejných politik, byla tato nová – evropská – úroveň vládnutí podrobována kritickému zkoumání. Objevily se obavy, že tyto změny **oslabují legitimitu demokratického rozhodování** a vznikající systém vládnutí trpí demokratickým deficitem. Jaké jsou nejčastěji diskutované podoby demokratického deficitu?

Spojení „demokratický deficit" bylo v kontextu evropské integrace v 70. letech zmiňováno v souvislosti se **ztrátou pravomocí národních parlamentů**. Velkým tématem byl samotný Evropský parlament (EP), jehož členové nebyli voleni občany (to se změnilo v roce 1979 s první přímou volbou občanů do EP), nebo později také slabá role EP, který podle kritiků

pokulhával ve své klasické kontrolní funkci. Dnes se často argumentuje nízkou účastí ve volbách do Evropského parlamentu ve srovnání s volbami do parlamentů národních. Evropské volby bývají vnímány jako „volby druhého řádu" a předvolebním kampaním navíc dominují spíše vnitrostátní témata. V širším významu jde nicméně stále o téma **převahy exekutivy nad legislativou** – oproti národním parlamentům má EP značně omezené pravomoce. Navíc ty, které dříve v rukou držely členské státy, postupně přebírá evropská exekutiva a její aparát.

Obecněji jsou dnes demokratickým deficitem míněny různé problémy spojené s rozhodováním i politikou na evropské úrovni – vedle legislativního procesu (a rozšířenějšího užívání hlasování kvalifikovanou většinou) je často zmiňován **nedostatek politické soutěže** i to, že evropské politické strany neplní své klasické funkce (například funkci svorníku mezi institucemi a veřejností, které by dění na evropské úrovni zprostředkovávaly). Podle těchto hlasů situaci komplikují **problémy s transparentností**, technická povaha řešených témat i vysoce komplexní systém rozhodování. Agenda, kterou evropské instituce řeší, je pro občany v důsledku **technokratická, vzdálená a nesrozumitelná**. To dále vzdaluje evropské politiky od veřejnosti a zpřetrhává vazbu pro politickou odpovědnost. V souvislosti s tím často také zaznívá argument o **absenci evropského veřejného prostoru**, a zvláště pak lidu jakožto základu demokracie tak, jak jej známe z národních států.

Ti, kdo si myslí, že demokratický deficit je přeceňovaným problémem, argumentují například **rozsáhlými institucionálními změnami**, jejichž cílem bylo posílit demokratickou legitimitu EU (naposledy přijetí Lisabonské smlouvy). Patří mezi ně především významné posilování pravomocí Evropského parlamentu (a to zejména vůči Evropské komisi, ale i Radě EU), zavedení evropské občanské iniciativy, která občanům EU dovoluje vyzvat Evropskou komisi k předložení návrhu právního aktu, nebo snaha popularizovat volby do Evropského parlamentu, a zvýšit tak volební účast ve volbách a tím i legitimitu EP. Za účelem **zvýšení transparentnosti** se také schvalování legislativy v Radě EU nově odehrává veřejně.

Zaznívá, že **hlas občanů je slyšet, byť nepřímo,** také prostřednictvím dalších orgánů EU reprezentujících demokraticky volené vlády – Rady EU a Evropské rady. Otázkou navíc zůstává, jestli kritéria pro posuzování demokratických kvalit EU nejsou nastavena příliš přísně; i jednotlivé státy totiž v tomto ohledu bezpochyby mají co zlepšovat. V neposlední řadě argumenty směřují k tomu, že **pravomoce EU se soustředí na vysoce technická a politicky nevýznamná témata**, která ani na národní úrovni nebyla předmětem demokratické soutěže. Evropská politická identita se postupně utváří a může vyústit v evropský politický demos (neboli lid).

Budova Evropského parlamentu ve Štrasburku

A jak to vnímají občané?

Ruku v ruce s tím, jak se proměňuje Evropská unie samotná, se od 70. let proměňuje i debata o podstatě a rozsahu demokratického deficitu EU. Shoda na tom, jak velkým je problémem – a zda se daří jej postupně snižovat (ať už revizemi primárního práva, či zlepšováním obrazu EU v očích jejích občanů) – je ovšem v nedohlednu. Rozhodnou roli tak nakonec mohou sehrát občané a jejich **důvěra v evropský projekt**. Z dat Eurobarometru (podzim 2023) vyplývá, že 50 % Evropanů Evropské unii věří (ve srovnání s 33% důvěrou v národní vládu a parlament). V ČR jsou čísla nižší: EU zde věří pouze 44 % dotázaných. V celé EU na podzim 2023 48 % respondentů souhlasilo s tím, že **jejich hlas má v EU váhu**. Pro ČR se data opět významně liší: pouze 33 % respondentů si myslí, že jejich hlas má v EU váhu. Nabízí se otázka, zda a jak to souvisí s vnímáním demokratické legitimity EU. Pokud ano, co k vnímání legitimity EU v ČR přispívá – a pokud ne, které faktory v tom mohou hrát roli?

EVROPSKÁ UNIE – DEMOKRACIE A LIDSKÁ PRÁVA

Bára Procházková, Portál ČT24

Evropská unie chrání lidská práva občanů EU a zároveň podporuje dodržování **lidských práv v celém světě**. Evropské instituce přitom nejsou pouze pasivními pozorovateli; když něco odporuje základním demokratickým pravidlům, na situaci reagují.

Evropská unie může mluvit jedním hlasem prostřednictvím svých institucí, jako tomu je například ve sporu mezi Evropskou unií a Polskem v souvislosti s tamní reformou soudnictví. Evropská komise v roce 2018 žalovala Polsko, protože je přesvědčena, že polský stát novelou zákona o nejvyšším soudu omezuje nezávislost justice. V zákoně se například snižuje soudcům věk odchodu do důchodu ze 70 na 65 let, ale zároveň by polský prezident mohl rozhodovat o tom, kdo ze soudců smí pracovat déle. Kritici tvrdí, že polská vláda chce takto kontrolovat, kdo se stane soudcem a kdo skončí, a tím omezuje nezávislost justice. Spor mezi Evropskou komisí a polskou vládou se vyostřuje, protože zatímco Polsko tvrdí, že soudnictví je věcí jednotlivých členských států EU, Evropská komise poukazuje na to, že omezování nezávislosti soudnictví porušuje smlouvy Evropské unie.

Zatímco v polském případě zakročily instituce jako centrální orgán EU, jindy se setkáváme s konkrétními diplomatickými kroky jednotlivých členských států. Ty tak chtějí veřejně demonstrovat, že **EU je společenstvím určitých hodnot a norem** a kdo tyto hodnoty nedodržuje, jako by do spolku nepatřil. Příkladem bylo Rakousko v době, kdy se součástí tamní vlády v roce 2000 stala i Strana svobodných populisty Jörga Haidera. Ten veřejně propagoval nacionalistické a krajně pravicové názory. V reakci na to vyzval ministr zahraničí Belgie své spoluobčany, aby nejezdili do Rakouska lyžovat, a Finsko z Vídně odvolalo svého velvyslance. Členské státy také vyloučily zástupce Rakouska z různých neformálních setkání a nepozvaly je rovněž na některé důležité události či oslavy.

Evropská unie však nesleduje situaci jen ve svých členských zemích, zasazuje se za lidská práva **i v jiných státech**. Jedním z příkladů jsou aktuální sankce Evropské unie vůči Barmě/Myanmaru. V této zemi se většina obyvatel hlásí k buddhismu a důvodem sankcí je systematické omezování lidských práv tamní muslimské menšiny Rohingů. Organizace zabývající se ochranou lidských práv, jako například Amnesty International, zaznamenaly omezování svobodného pohybu Rohingů, dále omezování jejich přístupu ke zdravotní péči, pracovním místům nebo do škol, a dokonce i vojenské útoky. Vedle zbrojního embarga a zákazu dovozu některého zboží jsou také sankce namířeny i proti některým konkrétním lidem v armádě či v řadách policie za to, že diskriminaci Rohingů aktivně podporují.

Je bezesporu těžké najít správnou míru zasahování do dění v jiných zemích. Nezřídka si EU vysloužíl kritiku za to, že zasahuje málo a měla by na narušite-

le lidských práv vyvíjet větší tlak a udělovat přísnější sankce. Jindy zase kritické hlasy říkají, že EU zasahuje až příliš a narušuje tím samostatnost jednotlivých států. Důležité ale je, že Evropská unie **nepřestává dodržování demokracie a lidských práv sledovat** a upozorní, když jsou tyto hodnoty jakkoliv ohroženy.

Evropský soud pro lidská práva

Pokud je nějaký občan přesvědčen, že stát, v němž žije, omezuje jeho lidská práva, může se obrátit na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku. Tento soud interpretuje dodržování **Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod**, která vznikla v rámci mezivládní organizace **Rady Evropy** a je základem právní ochrany lidských práv v evropských státech. Tento soud sice není přímo institucí Evropské unie (nejvyšším soudem EU je **Soudní dvůr Evropské Unie**), ale je s EU úzce spjat. Totiž jednak všechny státy EU přistoupily k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a jednak jsou také členy Rady Evropy.

Klíčovou podmínkou při podávání stížností je, že stěžovatelé se na soud nemohou obrátit přímo, ale až poté, co jejich spor prošel všemi úrovněmi státních soudů. Ročně soud dostává desítky tisíc podnětů, z Česka jich chodí stovky až tisíce. Většinou jsou to stížnosti na nepřiměřeně zdlouhavé soudní procesy. Asi nejznámějším rozsudkem soudu proti České republice bylo rozhodnutí, že stát diskriminuje romské děti v přístupu ke vzdělání, když v Ostravě byly děti posílány do zvláštních škol automaticky na základě původu, a ne na základě svých schopností.

TVRZENÍ O EU – MÝTY A FAKTA

Jan Husák, Česká rada dětí a mládeže

Na každé prohlášení se lze dívat z různých úhlů pohledu. Vybrali jsme proto pro vás k zamyšlení několik výroků souvisejících s Evropskou unií, které se usadily v české společnosti, ale realita není tak jednoduchá jako novinový titulek.

„Volený Evropský parlament stejně nic neovlivní“

Postavení Evropského parlamentu se v historii evropské integrace vyvíjelo. Zatímco dříve mohl většinu návrhů jen konzultovat a doporučovat změny, dnes má již více pravomocí k ovlivňování evropských politik.

Od roku 1979 jsou evropští poslanci voleni přímo občany, a s tím se začaly postupně zvyšovat jejich pravomoci. Poslední rozšíření pravomocí poslanců Evropského parlamentu souvisí s přijetím tzv. Lisabonské smlouvy (*www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/5/lisabonska-smlouva*). Po jejím schválení má parlament – až na výjimky – stejnou váhu v evropském rozhodování jako Rada EU, tedy zástupci vlád jednotlivých členských států EU.

Evropský parlament je také vedle Rady EU jedinou institucí EU, která má pravomoc přijímat novou evropskou legislativu, jejíž návrhy připravuje Evropská komise. Jedná se o tzv. **řádný legislativní proces**, který se vztahuje na většinu legislativy EU.

Evropská legislativa ovlivňuje více či méně cca 80 % veškeré legislativy přijímané v ČR, a proto stojí za to přijít k volbám a ovlivnit tak, kdo v Evropském parlamentu bude rozhodovat.

V případě, že se parlament nemůže shodnout s Radou EU, usilují zástupci obou institucí – tedy vlád členských států a Evropského parlamentu – o společnou dohodu v tzv. **dohodovacím řízení**.

Evropský parlament také spolupracuje s parlamenty národními v členských státech EU. Ty národní, tedy i český, mají možnost vznést své připomínky k evropské legislativě projednávané v Evropském parlamentu, pokud se domnívají, že by se tematikou měly zabývat národní parlamenty, a nikoli EU. Od zaslání návrhu evropského právního aktu mají národní parlamenty osm týdnů na to, aby jej posoudily a případně se přihlásily o jeho řešení na úrovni členských států.

„EU nám zakázala pomazánkové máslo“

Jedním z pilířů Evropské unie je tzv. jednotný trh, jehož smyslem je zajistit volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. V rámci jednotného trhu platí pravidla závazná pro všechny jeho účastníky.

Cílem těchto opatření je sjednocení požadavků na bezpečnost, hygienu a kvalitu. Nesplnění požadavků ovšem neznamená úplný zákaz prodeje, ale pouze jeho omezení. Tradiční lokální potraviny jsou zároveň chráněny známkami na základě původu (například Pohořelický kapr), zeměpisného označení (například Hořické trubičky) či receptury (například špekáčky). Takto chráněných potravin je v ČR celkem 35. Pomazánkové máslo ovšem mezi chráněné potraviny u nás nepatří, a podléhá proto pravidlům platným pro jednotný trh.

Předpisy Evropské unie říkají, že výrobek je možné označit názvem „máslo" jen v případě, pokud obsahuje minimálně 80 % tuku. Obsah tuku v pomazánkovém másle bývá v závislosti na značce mezi 20–40 %. Odlišné jsou i vstupní suroviny k jeho výrobě. Místo mléka je základem pro výrobu mléčná sušina či zakysaná smetana. Pomazánkové máslo tak nesplňuje definici másla, a proto evropská regulace zakazuje užívání pojmu, který by mohl v rámci jednotného trhu klamat zákazníky. Produkt se může dále vyrábět i prodávat, ovšem z rozhodnutí Soudního dvoru EU pouze pod názvem, který je v souladu s evropskou legislativou.

„EU zakázala zabijačky"

Byla to skutečně Evropská komise, kdo navrhl změnu pravidel týkajících se zabíjení domácích zvířat, a tedy i tradičních zabijaček. Tento návrh měl především dva cíle: sjednotit pravidla v rámci jednotného trhu tak, aby se mezi státy příliš nelišila, a zároveň zajistit, aby pravidla nebyla zastaralá a odpovídala dnešním poznatkům o porážkách a vhodném způsobu zacházení se zvířaty. Důraz je kladen kupříkladu na omračování zvířat – norma stanoví, že má probíhat humánním způsobem, například pomocí jatečních pistolí, a nikoliv kladivem jako v minulosti. Důležité je, že tato pravidla byla schválena Radou EU, tedy představiteli vlád členských států, **včetně vlády ČR, a to během jejího předsednictví v Radě EU**. Úřadující ministr zemědělství Jakub Šebesta tehdy dokonce označil finální podobu rozhodnutí za „velký diplomatický úspěch".

Před časem se v médiích objevilo, že Evropskou unií vynucená novela veterinárního zákona zakazuje tradiční české zabijačky s tím, že již nebude možné provádět zabijačky veřejně. Fakt, že jsou produkty z domácí porážky určeny pouze pro užití v dané domácnosti, je přitom definován veterinárními předpisy **již od roku 1961**. Už před novelou zákona, která vzbudila pozornost v médiích, tedy bylo možné porážet prasata buď pouze pro domácí účely, nebo na jatkách. České televizi za odvysílání této fakticky chybné informace byla dokonce Radou pro rozhlasové a televizní vysílání uložena pokuta.

Produkty ze zabijaček se tak samozřejmě smí prodávat pořád, avšak stejně jako dříve jen po kontrole kvality výrobku a za předpokladu, že prase bylo poraženo na certifikovaném místě, za dodržení hygienických podmínek a kvalifikovaným řezníkem. Doma si tedy zabijačku můžete zorganizovat

tak jako dříve. Jen výrobky z domácí zabijačky jsou **již přes 50 let** určeny výhradně pro vaši spotřebu.

„EU nám zrušila žárovky“

Případ zákazu žárovek ilustruje, jak důležité je zkoumat původ legislativy. Když se mluví o Bruselu, který jednotlivým státům svévolně diktuje, co smí a nesmí, je tím nejčastěji myšlena Evropská komise, která má pravomoc iniciovat legislativu a mezi institucemi EU představuje nadnárodní prvek. Důležité je ovšem zmínit, že v případě žárovek to nebyla Evropská komise, která jako první přišla s návrhem na změnu. Byla to Evropská rada, tedy vedoucí představitelé členských států, kdo vyzval Evropskou komisi „k urychlenému předložení návrhů, aby bylo možné přijmout požadavky na zvýšenou energetickou účinnost kancelářského a pouličního osvětlení do roku 2008 a žárovek a jiných forem osvětlení v domácnostech do roku 2009“.

Rada EU (konkrétně ministři pro energetiku, včetně zástupce českého ministerstva průmyslu a obchodu) pak vyzvala Evropskou komisi, aby „předložila v roce 2008 návrh nařízení, kterým bude zahájen proces postupného stahování klasických žárovek z trhu“. Navržená legislativa pak byla schválena Radou EU (tzn. představiteli občany volených vlád členských států, **tedy i ČR**) a Evropským parlamentem (jehož zástupce si evropští občané volí přímo). Ve věci zrušení klasických žárovek tedy zcela zásadní roli hráli představitelé vlád jednotlivých členských států (spíše než „byrokraté v Bruselu“) – včetně té, kterou jsme si zvolili my.

Nahrazování klasických žárovek těmi úspornějšími je celosvětový trend, který započaly v roce 2005 Brazílie a Venezuela. Ke stejnému kroku se postupně přidávaly a přidávají další státy – jako Kanada, Spojené státy americké, Austrálie, Švýcarsko nebo Rusko.

Další země by se k tomuto kroku zřejmě připojily také – bez ohledu na existenci EU. To, že i Česká republika usiluje o snižování spotřeby energií a ochranu životního prostředí, dokazuje česká národní legislativa, například energetická politika ČR či zákony o energiích. K nahrazení žárovek by tedy s největší pravděpodobností došlo i bez EU, byť naše členství tento proces patrně urychlilo.

Úspora alternativních světelných zdrojů se zachováním světelné účinnosti může být v případě tzv. kompaktních a LED žárovek až kolem 80 %. Halogenové a další povolené druhy uspoří se stejným světelným výkonem mezi 20–40 % energie. Zákazník si nyní může vybrat z různých typů světelných zdrojů. Neplatí tedy, že použití úsporných žárovek nutně znamená pobyt v pronikavém „neosobním“ světle, které produkuje vrčící zářivka pod unifikovaným krytem.

Životnost alternativních zdrojů světla je navíc v průměru mnohem delší, než tomu bylo u klasických žárovek. Při výrobě alternativní žárovek se také nevyužívá tolik vzácných zdrojů, jako byl například v případě klasických žárovek wolfram.

„EU zakázala silné vysavače“

Tento bombastický titulek na nás v různých variantách vyskakuje v mediálním prostoru již od roku 2013. Přesnější by však byl, kdyby říkal, že EU omezila energeticky náročné vysavače. A přidat by se mohlo, že **ročně se v EU** na vysávání tak **ušetří asi třetina roční spotřeby elektrické energie celé České republiky**. EU se totiž vůbec nezaměřuje na výkon vysavače, ale jeho energetickou náročnost – podobně jako se dříve již osvědčilo u praček, myček, ledniček apod. Navíc to zdaleka není jen výmysl EU. Tak si to vezměme pěkně popořádku.

Pro začátek si uvědomme, že výkon (síla) vysavače se nerovná jeho energetické spotřebě. Tuto zjednodušenou rovnici nastavili do myslí lidí spíše prodejci, kteří se snažili hlavně prodat, aniž by jim šlo o cokoliv jiného.

EU se již v letech 2010 a 2011 v rozsáhlé veřejné konzultaci dotazovala lidí, ale především výrobců vysavačů, jak podle nich omezit spotřebu elektrické energie. Sami zástupci výrobců vysavačů většinou uvedli, že dávají přednost regulačním opatřením před dobrovolnými dohodami („samoregulace“), a to formou tzv. energetických štítků. (Asi je dobře znáte – zelený štítek A jako energeticky nejúspornější, potom třeba oranžové C či červené D pro energeticky náročnější výrobky. Pro různé výrobky existují různé varianty této stupnice.)

V roce 2013 tedy Evropská komise skutečně vydala nařízení, které omezuje zejména energetickou spotřebu vysavačů. Ale byla k tomu oprávněna rozhodnutím Evropského parlamentu, tedy našimi volenými zástupci a zástupci vlád členských států, včetně ČR. Jednalo se o nařízení o tzv. ekodesignu vysavačů.

Často se v médiích strašilo tím, že se úředníci EU ve svých, pravidelně vysávaných, kancelářích nezamýšlí nad důsledky, že např. v hotelích a průmyslu, kde se používají specifické vysavače, respektive čističe, se bude muset vysávat déle, a spotřeba energie se tak naopak zvýší. Trochu se opomněli zmínit, že vysavače pro mokré čištění, vysavače pro mokré a suché čištění, vysavače na baterie, robotické vysavače, průmyslové vysavače a centrální vysavače byly již v samotném nařízení z těchto opatření vyjmuty.

Co se tedy stalo za ty roky? Výrobci vysavačů investovali do vývoje nových modelů a díky jasným pravidlům pro všechny vytvořili celou řadu **energeticky úspornějších modelů**, jejichž sací výkon je stejný nebo lepší než byl v minulosti, a zároveň se daří šetřit nezanedbatelné množství energie. A navíc třeba i omezovat prašnost vysavačů, což pomáhá např. alergikům.

„EU zakáže hranolky, brambůrky, chléb a kávu“

Aneb jak udělat v očích lidí z EU nepříčetnou instituci. Evropská unie nikdy neprojednávala a neřešila zákaz hranolků, brambůrek, chleba či kávy. Proč by taky? Vždyť specialitou zrovna bruselské gastronomie jsou právě dvakrát smažené hranolky… Na druhou stranu Evropská unie řešila v letech 2017 a 2018 v rámci ochrany spotřebitelů výrobní postupy některých potravin, při nichž se používá olej za vysokých teplot a při nesprávném technologickém postupu vznikají **rakovinotvorné látky** – akrylamidy.

Proto navrhla Evropská komise nařízení, které se zaměřuje na úpravy technologických postupů, preferenci vhodnějších typů potravin (např. vhodnější odrůdy brambor pro úpravy ve vyšších teplotách apod.) a kontrolu hladiny **akrylamidů** ve vyrobených potravinách. Nařízení tedy žádné výrobní postupy nezakazuje, pouze vyžaduje kontrolu hladiny akrylamidů u výrobků, jejichž výrobní postupy jsou odlišné od těch doporučených. (Např. pokud je při přípravě bramborových lupínků teplota oleje vyšší než 168 stupňů Celsia. Pokud chce výrobce smažit brambůrky třeba při 200 stupních, může, jen musí zkontrolovat, kolik akrylamidů potom ve svých brambůrkách má, a informovat o tom patřičné orgány i spotřebitele, jakým způsobem brambůrky vyrobil.)

Takže mluvit o zákazu, natož plošném, takových potravin je naprostý nesmysl. Navíc se na toto téma vedly diskuze mezi EU a členskými státy takřka dva roky a se vznikem takového nařízení **souhlasila i česká vláda**. Do **veřejných konzultací** se mohli zapojit jak odborníci, tak široká veřejnost.

„EU platí nesmyslné projekty“

EU nabízí v rámci vyrovnávání rozdílů kvality života v jednotlivých státech různé fondy a programy, kdy mohou zájemci zažádat o podporu pro své projekty v jednotlivých členských státech. Státům nebo regionům, které jsou chudší, přispívá EU – a její ekonomicky úspěšnější státy – vyšší částkou.

Od vstupu do Evropské unie Česká republika zatím každým rokem ze společného rozpočtu EU více peněz přijala, než do něj odvedla, je tedy čistým příjemcem evropských peněz (viz graf). Tato bilance je dána zejména příjmy České republiky ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti (neboli **Kohezního fondu**), které jsou určeny k vyrovnání rozdílů v rozvoji jednotlivých regionů. Do rozpočtu EU přispívá Česká republika, stejně jako ostatní členské státy, částkou ve výši 1 % svého hrubého národního příjmu a částí daně z přidané hodnoty.

Každý stát se s EU domlouvá na tom, do jakých prioritních oblastí budou prostředky určeny. Záleží už potom na občanech, jaké projekty v těchto dohodnutých oblastech navrhnou a za podpory EU uskuteční. EU se snaží kontrolovat, jak byly prostředky využity. Základy pro případné zneužití prostředků tedy nevycházejí se záměrů EU, ale jsou obsaženy v projektech,

které připravují převážně občané EU (veřejné i soukromé instituce, organizace, firmy, spolky atd.). Evropská unie podle svých pravidel a možností kontroluje, zda projekty splňují pravidla (zaměření), které si daný stát s EU domluvil.

Příjmy a platby ČR do rozpočtu EU

Vývoj příjmů z rozpočtu a odvodů do rozpočtu EU v letech 2004–2023 (mld. Kč)

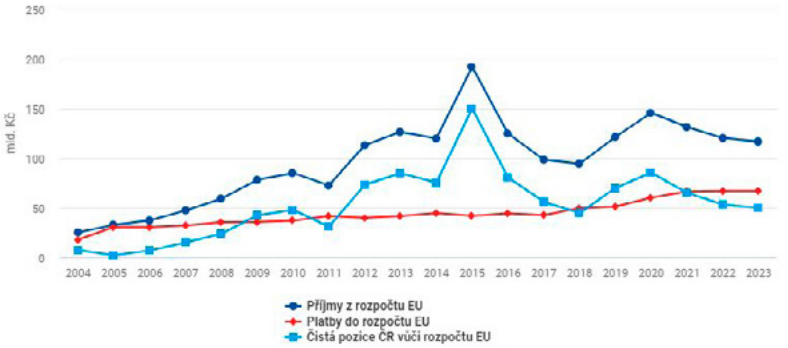

Zdroj: www.mfcr.cz/cs/ministerstvo/media/tiskove-zpravy/2024/ceska-republika-ziskala-v-roce-2023-z-rozpoctu-eu-54803

Kde čerpat další informace?

Pokud se setkáte s nějakým tvrzením o EU, většinou neuvěřitelně znějící zprávou, jejíž titulek si přečtete a hned vás napadne něco typu „to přeci není možné!", „jak je tohle vůbec napadne?" apod., vězte, že se můžete často stát cílem informační či bulvární manipulace. V takových případech je dobré se zajímat o původ a smysl informace více. EU sama se snaží jednoduchou formou takové informace uvádět na pravou míru. Jedním z prvních zdrojů tak mohou být tzv. **Euromýty**, které na pravou míru uvádí Zastoupení Evropské komise v ČR na svých webových stránkách *czechia.representation.ec.europa.eu/takove-ty-klasicke-euromyty-existuji-jeste-vubec-2020-09-30_cs*.

Krátké a přehledné informace o tom, co se děje v EU a jaký význam to má pro ČR, můžete dostávat také pravidelně zdarma, když se přihlásíte k odběru Týdeníku o EU aktualitách přímo od Zastoupení Evropské komise v České republice: *czechia.representation.ec.europa.eu/novinky-udalosti/tydenik_cs* a newsletteru od Informační kanceláře Evropského parlamentu v České republice po zaslání žádosti na e-mail: *eppraha@europarl.europa.eu*

EVROPA PRO MLADÉ

Jan Husák, Česká rada dětí a mládeže

Evropská unie nabízí mladým lidem řadu možností a příležitostí.

Zdroj: platforma Tentokrát budu volit, Evropský parlament

Svoboda cestování

Svoboda cestování je asi nejčastěji zmiňovanou výhodou v Evropské unii. EU je postavena na volném trhu osob, služeb, zboží i kapitálu. Občané EU mají legislativně zakotvena ve všech členských státech stejná práva jako občané daného státu. Díky tzv. **Schengenské dohodě** mohou také mezi řadou evropských zemí cestovat bez cestovního pasu, jen s občanským průkazem, a bez celních kontrol na hranicích.

Studium v EU

V rámci EU je možné studovat školu v jiném státě bez větších obtíží. Dříve to tak jednoduché rozhodně nebylo. Díky evropskému programu Erasmus+ mohou mladí lidé absolvovat část studií v zahraničí (*www.ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities/individuals/students/studying-abroad_cs*) dokonce s finanční podporou, a to včetně aktivit mimoškolního vzdělávání a práce s mládeží. V posledních letech mohou mladí lidé od EU získat podporu i na celé dvouleté navazující magisterské studium v zahraničí.

Dobrovolnictví v EU

Všichni mladí lidé do 30 let mohou využít nabídky **Evropské dobrovolné služby** (*youth.europa.eu/go-abroad/volunteering_cs*). EU současně nabízí také možnost podpory vlastních vzdělávacích či dobrovolnických aktivit v EU i mimo ni.

Evropský sbor solidarity

Novým programem EU na podporu aktivit zejména mladých do 30 let v oblasti pomoci své komunitě, ale i různým dalším společnostem napříč Evropou i mimo ni je tzv. Evropský sbor solidarity (*www.dzs.cz/program/evropsky-sbor-solidarity*). Jeho podstatou je podporovat hodnotu solidarity mezi lidmi. Do sboru se mohou zapojit jak dobrovolníci, tak i mladí hledající pracovní zkušenost a náplň pomáhající rozvoji naší společnosti.

Práce a stáže v EU

Pro mnoho mladých lidí může být vycestování za první prací velmi dobrou životní zkušeností, při které se naučí nejen jazyk, ale také lépe zvládat různé životní situace a výrazně se osamostatní. EU nabízí mladým lidem kromě **zjednodušení placení daní a pojištění** i další programy, například službu Tvoje první práce přes EURES (*eures.europa.eu/index_cs*), která pomůže najít práci snáze ještě před odjezdem za hranice ČR.

V reakci na uplynulou ekonomickou krizi z počátku desetiletí a narůstající nezaměstnanost mladých lidí napříč Evropou zavedla EU také tzv. **Záruky pro mladé** (*ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=cs*). V jejich rámci se všechny členské státy zavázaly zajistit, že každý mladý člověk do 25 let věku obdrží do čtyř měsíců poté, co se stal nezaměstnaným nebo ukončil formální vzdělání, kvalitní nabídku pracovního místa, dalšího vzdělávání, učňovského programu nebo stáže. Česká republika se rozhodla věkovou hranici zvýšit na 29 let.

V minulých letech vyčlenila EU také několik miliard eur na podporu zaměstnávání mladých lidí po celé EU.

Podnikání v EU pro mladé lidi

EU poskytuje příležitosti i pro mladé začínající podnikatele, kteří by rádi získali nové informace a cenné zkušenosti z podnikatelského prostředí nejen v ČR, ale i v ostatních zemích EU. Stačí využít programu Erasmus pro mladé podnikatele (*www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php?lan=cs*) a vyrazit třeba i na program stínování a sledování práce úspěšných podnikatelů v zahraničí.

Mladí lidé se mohou zapojit do evropské politiky mládeže

Politika EU je otevřená i názorům mladých lidí. Jako kdokoliv jiný, tak i mladí lidé se mohou zapojit do různých veřejných konzultací (*youth.europa.eu/d8/node/31424_en*) k tématům, které EU řeší.

Pro usnadnění zapojení mladých lidí do evropského rozhodování, které se týká přímo otázek spojených s politikou mládeže, zavedla v letech 2010

až 2018 EU tzv. Strukturovaný dialog EU s mládeží. Pro následující léta do roku 2027 umožňuje EU mladým lidem zapojovat se do tvorby evropských politik tzv. Dialogem EU s mládeží, který navazuje v České republice dále na Strukturovaný dialog s mládeží (*www.strukturovanydialog.cz*).

Věděli jste, že např. nápad výměnných programů Erasmus pro vysokoškolské studenty vychází z návrhu mladých lidí ještě z 60. a 70. let minulého století? A tenkrát Evropa zdaleka nebyla občanům tak otevřená! Hrstka mladých se ale tenkrát nebála a získala si postupně sympatie Evropského společenství.

Evropské cíle pro mládež – EU Youth Goals

V rámci strukturovaného dialogu EU s mládeží vytvořili mladí lidé z celé Evropy společně se zástupci členských států tzv. Evropské cíle pro mládež (*www.strukturovanydialog.cz/youthgoals*). Jedná se o 11 hlavních cílů v oblastech, které se mladých v celé Evropě aktuálně přímo dotýkají. Dále jsou rozpracovány do celé řady dílčích cílů v rámci těchto oblastí. Členské státy EU, včetně České republiky, poté přijaly Evropské cíle pro mládež jako součást nové Evropské strategie pro mládež na léta 2019 až 2027. Dotýkají se oblastí jako vzdělávání, zdraví, cestování, práce…

Informace z EU pro mladé lidi

Informace o EU zaměřené na mladé lidi je možné sledovat na portálu Eurodesk.cz nebo na Evropském portálu pro mládež (*www.europa.eu/youth/*).

Informace jsou k dispozici ve všech jazycích EU, včetně češtiny. Existuje také řada soutěží a iniciativ pro mladé lidi, například Euroscola, Evropský týden mládeže, Evropská setkání mládeže apod., kdy se mohou mladí přímo setkat a diskutovat s politiky i úředníky EU, členských států, ale i mezi sebou navzájem a svými vrstevníky z celé EU. Stačí jen sledovat aktuální dění a vybrat si aktivitu, která vás zaujme.

Aktuální dění k volbám do Evropského parlamentu – platforma Tentokrát budu volit

Evropský parlament se snaží napříč Evropou poskytovat vyvážené informace o dění v EU a o nadcházejících volbách do Evropského parlamentu. Proto spustil celoevropskou platformu Spolecne.eu (*together.europarl.europa.eu/cs/*). Evropský parlament nejen žádá, abyste k volbám přišli, pokud můžete již volit, ale abyste pomohli přesvědčit také ostatní, aby se svého práva volby našich zástupců v EU nevzdávali a smysluplně jej využili. Demokracie bez voleb totiž není demokracií. Kampaň upozorňuje, že **každý musí převzít svůj díl odpovědnosti za svoji budoucnost**. Přihlásit se můžete k odběru e-mailových informací či kampaň sledovat na sociálních sítích.

EU A MIGRACE

Kristýna Brožová, Jakub Andrle, Program migrace – Člověk v tísni

Migrace je přirozenou součástí lidského bytí i historie lidstva. Zároveň je fenoménem plnícím média a sociální sítě, je častým tématem debat v rámci rodiny a mezi přáteli i tématem politických diskuzí, zejména před volbami. Migrace je téma, které se významně týká i fungování Evropské unie.

Základní pojmy a proč vlastně lidé migrují

Přestože se s pojmem migrace setkáváme takřka denně, možná vás překvapí, že neexistuje jednotná a univerzálně užívaná definice migrace ani pojmu migrant, stejně tak nemá tento pojem oporu v českém zákoně ani v mezinárodních smlouvách. Nejčastěji používaná definice je z pera Odboru OSN pro ekonomické a sociální otázky, podle které je migrantem každý člověk, který změnil zemi svého obvyklého pobytu, a to buď krátkodobě (na více než 3 měsíce) nebo dlouhodobě (na více než rok).

Ačkoliv platí, že hlavní příčinou migrace je odjakživa úsilí o změnu a zkvalitnění života, je třeba mít na paměti, že ne všechny migrace jsou dobrovolné. Mnohé z největších migrací v dějinách – za všechny uveďme deportace a vyhánění obyvatel za druhé světové války – měly nucený charakter. Vůle samotných migrantů nehrála v jejich přesunech žádnou nebo skoro žádnou roli. Lidé zkrátka neměli na výběr zda, kam, kdy či na jak dlouho budou odcházet. Ve stejné situaci se bohužel ocitají i mnozí migranti současnosti, ty pak nazýváme uprchlíky. Z výše uvedeného plyne, že každý uprchlík je zároveň i migrant, přesto není dobré pojmy zaměňovat, neboť to odvádí pozornost od zvláštní právní ochrany, kterou uprchlíci potřebují. Uprchlík je definován Ženevskou konvencí z roku 1951, ta reagovala ustanovením termínu uprchlík na situaci po 2. světové válce, jež přinutila opustit domovy miliony lidí. Je jím člověk, který se nachází mimo zemi svého původu a který má opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému přesvědčení.

Jak moc je svět v pohybu? Mezinárodní migrace v řeči čísel

Podle zatím posledních propočtů OSN je na světě zhruba stejně migrantů, jako obyvatel čtvrté nejlidnatější země, jíž je Indonésie, tedy 281 milionů[1]. Toto číslo je ale vždy třeba dávat do kontextu s podílem migrantů na globální populaci, který činí 3,6 %. Migrantem je tak přibližně každý třicátý obyvatel planety.

1 IOM World Migration report 2022

Již jsme si řekli, že uprchlíci jsou podmnožinou migrantů. I jejich počet bohužel s každým rokem roste. V květnu 2022 oznámil Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), že celosvětový počet nuceně vysídlených osob překonal symbolicky významnou hranici 100 milionů, ke konci roku 2023 jich bylo již přes 117 milionů[2].

Tento údaj v sobě zahrnuje hned několik kategorií osob. Přes 5 milionů lidí se nachází v postavení žadatelů o azyl, uznaní uprchlíci, tzv. držitelé mezinárodní ochrany, tvoří zhruba čtvrtinu – 29,3 milionu. Ovšem zdaleka největší část všech uprchlíků jsou vnitřně vysídlené osoby (anglicky IDPs – internally displaced persons), tedy lidé, kteří opustili své domovy, ale nepřekročili hranici země.

Mezi největší uprchlické krize současnosti patří ta z Ukrajiny v důsledku ruské agrese, vysídlení Syřanů započaté vypuknutím občanské války v roce 2011 anebo odchod lidí z Afghánistánu ovládaného radikálním hnutím Tálibán. U každé z uvedených zemí eviduje UNHCR kolem 5–6 milionů uprchlíků (bez IDPs). Značných rozměrů dosahují též masové útěky z Jižního Súdánu, Bangladéše a Súdánu.

Celkový počet nuceně vysídlených osob 2014–2023

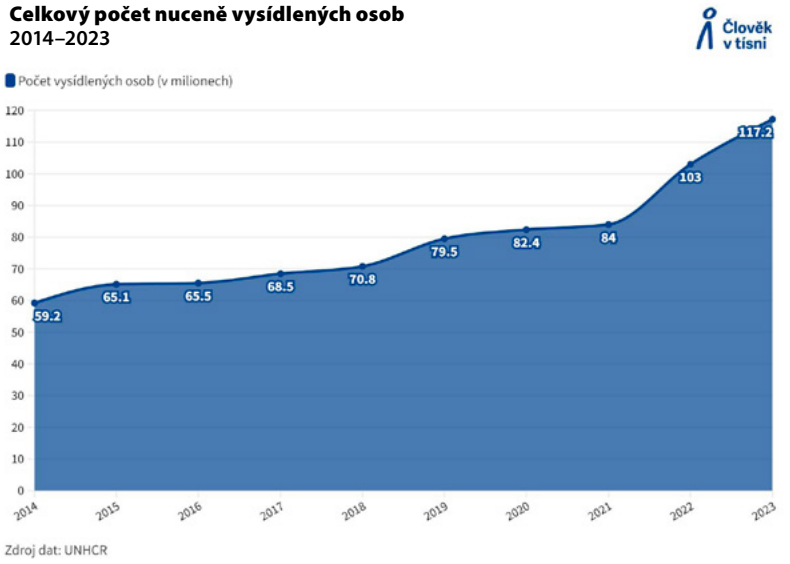

Zdroj dat: UNHCR

Bližší pohled na to, kam nejčastěji míří uprchlíci odhaluje, že rozsah dopadu nuceného vysídlení na země EU je poněkud jiný ve srovnání s obrazem, který běžně vytvářejí politici a média. Nejvíce uznaných uprchlíků, tedy osob se statusem držitele mezinárodní ochrany (3,4 milionu), se podle údajů UNHCR z roku 2023 nacházelo v Íránu a Turecku. Zatímco v Íránu tvoří většinu této uprchlické populace Afghánci, Turecko je primární destinací pro utíkající Syřany. Z evropských zemí eviduje ke stejnému datu nejvíce uznaných uprchlíků Německo – přes dva miliony. Stejně jako u žebříčku

2 UNHCR

zdrojových zemí platí i u hlavních cílových destinací, že mezi nimi nápadně převažují tzv. rozvojové země. Lze říci, že nejvíce se jich nachází v širším regionu Afriky a Blízkého východu.

Hlavní cílové země uprchlíků
(v milionech lidí, r. 2023)

Člověk v tísni

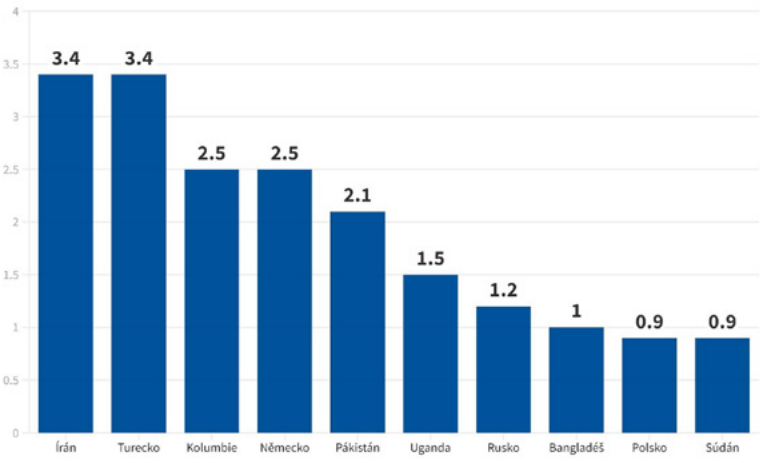

Zdroj dat: UNHCR

Data o migraci v rámci EU

87 milionů, tolik migrantů se nachází na evropském kontinentu. Jedná se o 31 % všech migrantů na světě a Evropu tím řadí na pomyslné první místo mezi světadíly. Migranti tvoří v Evropě zhruba 11–12 % populace. Prim hraje Německo s 16 miliony migrantů.

Podíváme-li se na zdrojové země migrantů, pak ze zemí EU, které se nicméně všechny nacházejí mimo první desítku zdrojových států, stojí za zmínku Polsko se zhruba 5 miliony krajany v zahraničí. V rámci Evropy je vysoká míra emigrace typická pro menší státy Balkánu jako jsou Bosna a Hercegovina, Albánie a Severní Makedonie.

K těmto statistikám je ale třeba dodat, že pochází z roku 2022 před začátkem války na Ukrajině. Ta patří dlouhodobě mezi státy s vysokým počtem obyvatel žijících v zahraničí. Již před otevřeným ruským vpádem v roce 2022 pobývalo mimo svou vlast kolem 6 milionů Ukrajinců. Po začátku konfliktu následně zemi opustilo dalších zhruba 8 milionů lidí. V součtu s mimořádně nízkým přirozeným přírůstkem vedla emigrace k propadu počtu obyvatel z dřívějších 45 na současných 29 milionů, tedy o více než jednu třetinu.

Migrace a Česká republika

V České republice žilo ke konci roku 2023 podle dat ČSÚ celkem 1 065 740 cizinců. Údaj zahrnuje cizince s trvalým i přechodným, respektive dlouhodobým pobytem, držitele mezinárodní a dočasné ochrany, jíž k únoru 2024 disponuje přes 380 tisíc uprchlíků z Ukrajiny.

Od vzniku samostatné České republiky u nás můžeme hovořit o konstantním nárůstu počtu cizinců v populaci. Zatímco v roce v roce 1993 tvořili cizinci necelé jedno procento populace, nyní se blížíme k deseti procentům. Ve srovnání se našimi sousedy je současný podíl cizinců na populaci v ČR průměrný. Oproti Slovensku (zhruba 2,5 %) a Polsku (2 %) u nás cizinci tvoří poměrně velkou část obyvatelstva, zatímco v tradičně přistěhovaleckém Rakousku a Německu je to kolem 17 %. V roce 2022 situaci prudce změnil hromadný příchod uprchlíků z Ukrajiny. Do jaké míry bude překreslení migrační mapy ve střední Evropě vlivem konfliktu na Ukrajině trvalé, zatím není zřejmé.

Vývoj počtu cizinců v Česku
1993–2023

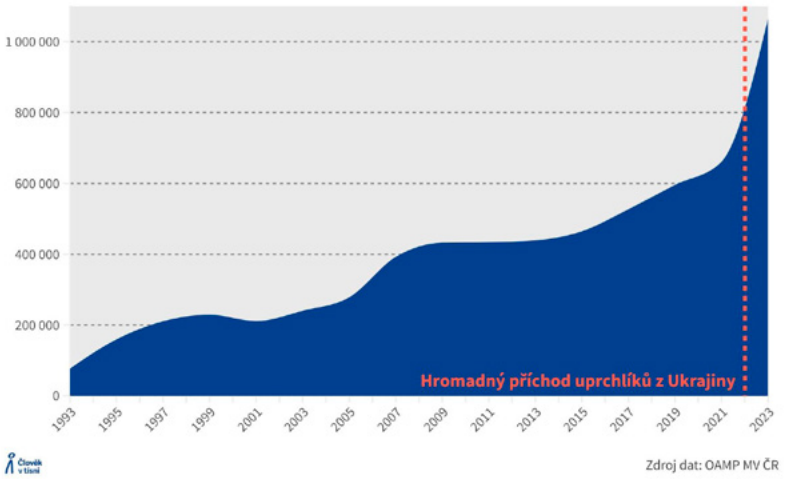

Společná migrační politika EU

Jedním ze základních principů EU je volnost pohybu. Na tu si většina z nás velmi rychle zvykla. Se vstupem ČR do schengenského prostoru se v podstatě naší jedinou vnější hranicí stala mezinárodní letiště. Snahy o společnou evropskou migrační a azylovou politiku se datují od 90. let. Ovšem její hlavní agenda, tedy umožnění vstupu na své území a úprava podmínek pobytu, patří mezi jedny z nejcitlivějších otázek, na které hledají evropské státy jen obtížně společnou odpověď. Odlišný přístup k řízení migrace na svém území má samozřejmě své důvody. Jednotlivé země se historicky potýkají s odlišnými migračními toky na své území, s odlišnými

ekonomickými a společenskými podmínkami a svou roli hrají také postoje jednotlivých vlád.

V případě přijímání uprchlíků je jádrem společného evropského azylového systému dublinské nařízení, podle něhož se určuje, která země je odpovědná za zpracování konkrétní žádosti o azyl. Obecně platí, že je to první země EU, na jejíž území žadatel vstoupí. Tento systém je ovšem extrémně nevýhodný pro hraniční země, jako je Itálie, Řecko a Španělsko, které tak nesou obrovskou zátěž, což se naplno projevilo v letech 2015–2016 v době tzv. migrační krize. V současné době státy EU jednají o společném evropském migračním a azylovém paktu. Jeho cílem je překonat dlouholeté politické neshody v oblasti migrační politiky skrze omezení přístupu migrantů do EU, zrychlení azylových procedur, usnadnění návratů a zlepšení sdílení odpovědnosti mezi členskými státy EU. Pakt odráží větší vůli států EU odrazovat od vstupu na své území zvláště ty, kteří nemají legitimní nárok na azyl. Finální přijetí paktu je očekáváno v dubnu 2024.

Vývoj počtu žádostí o azyl v EU 2008–2023

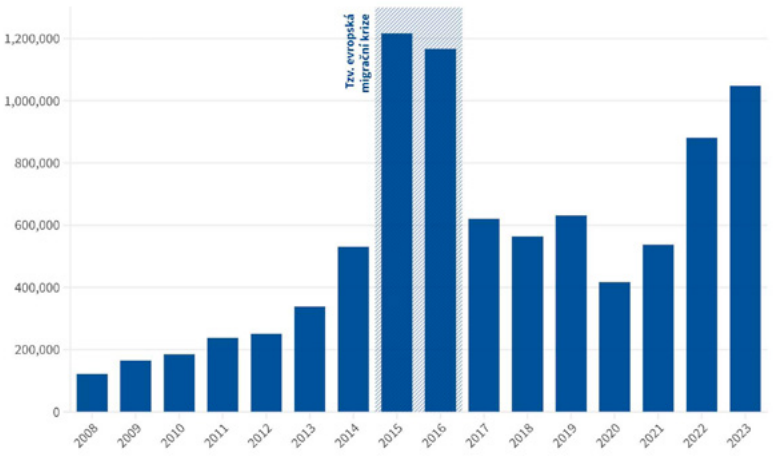

Upraveno dle: Eurostat

EU A UKRAJINSKÁ UPRCHLICKÁ KRIZE

Kristýna Brožová, Jakub Andrle, Program migrace – Člověk v tísni

Ruská agrese na Ukrajině v únoru 2022 způsobila největší nucenou migraci v Evropě od konce druhé světové války. Do pohybu se postupně dala až třetina obyvatel napadené země. V únoru 2024, dva roky od začátku konfliktu, zůstává mimo své domovy na deset milionů Ukrajinců. Nejméně tři a půl milionu jsou tzv. vnitřní uprchlíci, kteří jsou vysídleni v rámci samotné Ukrajiny. Více než šest milionů běženců našlo útočiště v Evropě. Pokud bychom se zaměřili na počet uprchlíků v přepočtu na obyvatele, na čele unijního žebříčku najdeme Česko, kde na jeden tisíc obyvatel připadá asi 35 držitelů dočasné ochrany z Ukrajiny.

Počty uprchlíků z Ukrajiny
březen 2024

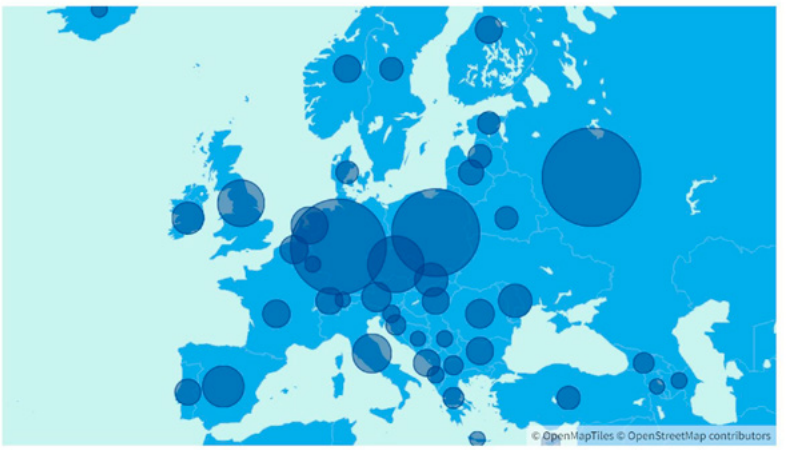

Člověk v tísni

Zdroj dat: UNHCR

Aktivování statusu dočasné ochrany

Váleční uprchlíci z Ukrajiny žijí v České republice na základě dočasné ochrany. Směrnici o dočasné ochraně aktivovala EU dne 4. března 2022 právě v reakci na bezprecedentní počet běženců z Ukrajiny. Smyslem zavedení dočasné ochrany bylo předejít přehlcení azylových systémů členských zemí, kde se žádosti standardně řeší případ od případu. Na to nebyl v takovém množství příchozích čas ani kapacity. Tuto směrnici, která představuje krizový mechanismus EU, jež je aktivován jen v případě hromadného příchodu osob, nicméně EU přijala již v roce 2001 v návaznosti na rozsáhlé vysídlování, k němuž došlo v Evropě v důsledku ozbrojených konfliktů na západním Balkáně, zejména z Bosny a Hercegoviny a Kosova. Poprvé byla aktivována ale až nyní.

Dočasná ochrana držitelům garantuje oprávnění k pobytu v členských zemích EU a svobodný pohyb po nich (bez vízové povinnosti), přístup na

trh práce, základní sociální a lékařskou pomoc a právo na vzdělání dětí stejné jako mají příslušníci hostitelských států. Směrnice ale nastavuje jen minimální normy pro poskytování dočasné ochrany, a proto v praxi nabízí každý členský stát EU běžencům trochu jiné jistoty.

Postoje k válce na Ukrajině a podpora uprchlíků

Oficiální postoj České republiky k otevřené ruské agresi proti Ukrajině v únoru 2022 byl jednoznačný: invazi odsoudili prezident, předseda vlády i poslanecká sněmovna. Česko v následujících týdnech a měsících podpořilo nejpřísnější mezinárodní sankce proti ruskému režimu a napadené Ukrajině poskytlo v rámci možností poměrně rozsáhlou vojenskou pomoc.

Velmi aktivní byl stát, neziskové organizace i široká veřejnost ve snaze pomoci stovkám tisíc válečných uprchlíků. Kraje zřizovaly asistenční centra, kde byla běžencům poskytnuta nejnutnější zdravotní, potravinová a finanční pomoc a v případě potřeby zajištěno prozatímní ubytování. Dva roky po začátku války se pozornost státu i zúčastněných neziskových organizací přesunula od zajištění bezprostředních potřeb uprchlíků k jejich dlouhodobější integraci. V České republice pobývá na začátku roku 2024 přes 387 tisíc Ukrajinců s dočasnou ochranou. Uprchlíky se podařilo integrovat na trh práce – z ekonomicky aktivních jich kolem 72 % pracuje, i když zatím často zůstává nevyužita jejich kvalifikace a uplatňují se tak spíš na hůř placených a neodborných pozicích. Většinu dětí ve věku povinné školní docházky se podařilo umístit do škol.

Přestože se objevují projevy diskriminace i verbální útoky směrem k Ukrajincům ze strany majority, dá se dle výzkumů říci, že podpora uprchlíků v čase příliš neklesá, ale spíše jsou hlasitější a vyostřenější postoje těch, kteří jsou proti nim. Podle výzkumu agentury STEM se na počátku války jasná většina respondentů (70 % v březnu 2022) vyslovila pro přijímání ukrajinských běženců. V létě 2022 sice souhlas s přijetím těchto uprchlíků trochu klesl, ale od té doby až do současnosti se míra souhlasu udržuje mezi 55 a 60 %.

ZAHRANIČNÍ VMĚŠOVÁNÍ – RIZIKO PRO VOLBY DO EP

Kateřina Horáková, EURACTIV.cz

Riziko zahraničního vměšování do eurovoleb

Před blížícími se volbami do Evropského parlamentu existuje riziko, že se někteří zahraniční aktéři pokusí ovlivnit jejich průběh. Mohlo by tak dojít k destabilizaci politického systému a k ještě hlubšímu rozdělení společnosti. Na zvyšující se nebezpečí zahraničního vměšování poukázali odborníci Úřadu pro evropské politické strany a evropské politické nadace ve své listopadové studii z roku 2023. Podle nich je největší hrozbou Rusko a Čína. Pojďme se společně podívat, proč jsou evropské volby v ohrožení, jakými způsoby mohou zahraniční aktéři do voleb vstupovat a jak proti tomu může EU bojovat.

Proč by mohly být evropské volby v ohrožení?

Fenomén zahraničního vměšování do voleb není ničím novým. Jeden z prvních případů se objevil již v roce 1948, kdy se vlády USA a Ruska snažily ovlivnit výsledky voleb v Koreji. Vměšování pak mimo jiné vedlo k začátku korejské války (1950–1953). Je nutné ovšem rozlišovat, za jakým účelem a v jaké míře zahraniční aktéři do voleb vstupují. Podpora demokratických hodnot při kampani je legitimním důvodem, proč se ve volbách v zahraničí angažovat. Evropské země se takto snaží ovlivnit například volby v Bělorusku, kde podporují režimem pronásledované politiky a političky. Naopak nelegitimní je, když se zahraniční aktéři snaží volby ovlivnit s cílem šířit vlastní vliv, destabilizovat danou zemi a ničit demokracii. Tito aktéři k tomu používají nezákonné a nebezpečné prostředky, o nichž je zmínka níže.

Jedny z nejproslulejších případů vměšování se do hlasování staly v roce 2016. Rusko ten rok ovlivnilo jak referendum o Brexitu, tak i americké prezidentské volby, ve kterých vyhrál Donald Trump. Rusko k tomu použilo nezákonných praktik, při nichž zneužilo velké množství soukromých dat běžných občanů. Existuje i řada zdokumentovaných pokusů, kdy se zahraniční aktéři pokusili podrýt demokratické procesy i v členských státech EU. Jen mezi lety 2010–2020 bylo zaznamenáno hned několik ruských kyberútoků na 12 členských států EU. V roce 2019 se Rusko mimo jiné snažilo ovlivnit i volby do Evropského parlamentu (EP).

Evropské volby jsou pro zahraniční aktéry lákavé hned z několika důvodů. Tím, jak jsou eurovolby složité a v podstatě se skládají z 27 jednotlivých voleb napříč kontinentem, jsou obzvláště vhodným terčem pro zásah zvenčí. O tom svědčí nastavení voleb, které je v každém členském státu rozdílné. Státy se liší například v počtu volebních okrsků. Někde existuje více volebních okrsků a volební kandidátky mají v různých okrscích různé kandidáty. Naopak v Česku existuje jen jeden volební okrsek a všichni Češi vybírají kandidáty ze stejné kandidátky. Právě těchto rozdílů v nastavení mohou zahraniční aktéři využít.

I samotní občané k volbám přistupují jinak, a to na základě své kultury, historie či jazyka. Například v Belgii jsou občané povinni k volbám přijít, naopak v Česku je účast dobrovolná. I proto volby do EP představují ideální možnost, jak destabilizovat demokratické procesy.

Intervence ze zahraničí mohou dané země (v tomto případě celou EU) poškodit všelijak. Cizí zásahy významně narušují samotnou integritu demokracie a mohou ohrozit suverenitu státu, ale i mezinárodních organizací, jakou je i EU. To, že může vůbec někdo volby zvenčí ovlivnit, podkopává legitimitu zvolených zástupců. Ti totiž mohou být nepřímo závislí na cizím státu například skrze financování kampaně.

Jak cizí státy zasahují do voleb v zahraničí?

Aby zahraniční aktéři ovlivnili výsledky voleb, používají podle svých potřeb řadu taktik, které vzájemně kombinují. Těmi nejčastějšími je poskytování financí, šíření dezinformací a cílení kyberútoků.

1. **Finance:** Zahraniční aktéři mohou poskytovat finanční podporu politickým stranám, konkrétním politikům či kampaním podle toho, koho chtějí ve volbách podpořit. K tomu mohou zasílat finanční prostředky, které se pak dají využít k vytvoření dezinformačních kampaní, ale například i k podplácení či ke kupování hlasů.

   Jeden z nejzávažnějších případů financování proruské propagandy odhalila na začátku dubna 2024 Bezpečnostní informační služba (BIS), tedy česká kontrarozvědka. **Skrze financování proruského zpravodajského webu Voice of Europe se Rusko snažilo ovlivnit volby v Německu, ve Francii či v Belgii.** Na webu se objevily i rozhovory s českými politiky. Ruské peníze se snažily ovlivnit pohled na konflikt na Ukrajině. Za tím účelem docházelo k podplácení politiků ze zejména krajně pravicového politického spektra, kteří pak šířili pozitivní obrázek o Rusku. Jedním z politiků podezřelých z přijímání financí je i německý poslanec s českými kořeny Petr Bystroň. Ten v eurovolbách 2024 kandiduje do Evropského parlamentu na druhém místě kandidátky krajně pravicové Alternativy pro Německo (AfD). Ve spojitosti s tímto případem **přibyla na český sankční seznam nová jména** – ukrajinský oligarcha a blízký přítel Putina Viktor Medvedčuk a politik Arťom Marčevskij, kteří společnost Voice of Europe provozovali.

2. **Dezinformace**: Zahraniční aktéři často šíří nepravdivé, nepřesné a zavádějící informace, aby zmanipulovali veřejné mínění a ovlivnili chování voličů. Takové informace se nazývají dezinformace. Za tím účelem vytváří i celé dezinformační kampaně. Falešné zprávy se šíří rychleji než pravda, a to i kvůli algoritmům sociálních sítí, které se zaměřují zejména na zvýšení sledovanosti. Z průzkumu organizace Globsec za rok 2022 vyplývá, že v Česku dezinformacím věří zhruba třetina obyvatel. Abychom tyto nepravdivé nebo zavádějící in-

formace rozpoznali, vždy se ptejme, kdo informaci sdílí a kdo ji vytvořil, o čem vlastně daná informace je, komu je určena, jakým způsobem je sdělována a proč byla vytvořena.

V posledních letech se dezinformace lavinově šířily zejména v souvislosti **s pandemií covid-19**. Jednou z prvních byla zpráva čínského ministra zahraničních věcí, který po vypuknutí pandemie uvedl, že je možné, že nemoc do Wuhanu, tedy města, kde celá pandemie vypukla, zavlekla americká armáda. Kromě cílené čínské kampaně, která se snažila odvést pozornost od samotné pandemie, jsme byli svědky dalšího sdílení dezinformací nebo zavádějících informací. Jednou z nich byla například spekulace o spojitosti mezi koronavirem a zavádění 5G sítí ve světě. Dezinformátoři tvrdili, že zavádění sítě 5G způsobuje onemocnění covid-19, ačkoli se jedná o dvě zcela nesouvisející oblasti.

3. **Kyberútoky:** Kyberútoky mohou nabývat různých podob. Časté jsou například kampaně „hack and leak", kdy je cílem útočníka nabourat se do systému, a poté získaná data a informace uveřejnit. Nebezpečné jsou také tzv. DDoS útoky. Při nich se útočníci snaží narušit provoz webových stránek, sítí nebo jiných online služeb tím, že ji přetíží velkým množstvím požadavků, dokud nedojde k poklesu výkonu či úplnému výpadku služby. Kromě těchto dvou existují i další formy kybernetických útoků jako jsou phishing, malware, ransomware, trojští koně aj.

   Jak upozornil NÚKIB (Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost), **počet kyberútoků se v Česku v roce 2023 dokonce zdvojnásobil**. Na české cíle nejčastěji míří hackeři z Ruska. Hackeři cílí jak na soukromé osoby, tak také na fungování státní správy. Jednomu z takových útoků čelily loni na podzim stránky letiště Václava Havla, Ministerstva vnitra, Policie ČR či Hasičského záchranného sboru.

Kdo do voleb zasahuje nejčastěji?

Jak již vyplývá z předchozích řádků, nejčastěji skloňovanými státy v souvislosti se zahraničním vměšováním jsou Rusko a Čína. V minulosti přistupovaly obě země k zahraničnímu vměšování rozdílně a byly do jisté míry v kontrastu. Čína se snažila skrze své aktivity zlepšit vnímání země v zahraničí a zvýšit tak legitimitu tamního režimu. Naopak Rusko se snažilo primárně destabilizovat politické prostředí v zemích, na něž své útoky mířilo. V poslední době se však Čína svými metodami přiblížila k těm ruským a cílem jejích útoků je také snaha destabilizovat informační prostředí v ostatních státech.

Rusko

Rusko se dlouhodobě snaží ovlivnit demokratické procesy v ostatních státech. Podle studie nezávislého think-tanku ASPI, která mezi lety 2010 a 2020 sledovala volby a referenda po celém světě, se Rusko pokusilo ky-

bernetickými útoky ovlivnit 31 hlasování, které se uskutečnily ve 26 státech. Ve svých útocích kombinuje tři nejčastější metody – tedy zasílání financí, manipulaci s informacemi a kybernetické útoky. Rusko míří především na západní demokracie. Informace používá svým způsobem jako zbraň, a proto se v této souvislosti mluví o kyberválce. Kyberválka spadá pod širší termín hybridní války, kde se stírá hranice mezi konvenčním a nekonvenčním konfliktem. Kyberválka ovšem může ohrozit i životy lidí, pokud hackeři cílí na kritickou infrastrukturu jako například energetická síť či zdravotnické systémy. Dále ruští hackeři míří i na jiné státní weby a databáze. Kyberprostor je zahlcen i řadou proruských zpráv a dezinformací. Při kybernetických útocích je ovšem složité vystopovat jejich původce, a to i díky neustále se vyvíjejícím technologiím.

Čína

Jak již bylo řečeno, přístup Číny, respektive její motivy, se za poslední dobu změnily. Nicméně Čína chce i nadále svými aktivitami posílit svůj globální vliv a upozadit tak moc západních velmocí. Jedním z cílů je i podkopání vztahů mezi USA a EU. Proto se Čína zaměřuje spíše na šíření čínské propagandy a podporu ruských dezinformací.

Jak se proti tomu můžeme bránit?

Možnost, že by někdo zvenčí mohl ovlivnit volby do Evropského parlamentu, dělá vrásky na čele celé řadě politiků. Vzhledem k čerstvému odhalení české kontrarozvědky jsou obavy na místě. Rizika jsou si vědomi i současní europoslanci. Ve své rezoluci vyzvali EU, aby „byla ostražitá, pokud jde o pokusy jakékoli třetí země, včetně Ruska, nepatřičně ovlivňovat její demokratické procesy". Podle zástupců Evropské komise by mohly být letošní volby do EP ohroženy kyberútoky, dezinformacemi, ale i šířením tzv. deep fakes, tedy videí, audionahrávek či obrázků, které jsou vytvořené umělou inteligencí a vypadají jako opravdové, ačkoli jsou podvrh.

Jak se ale dá před pokusy ovlivnit volby bránit? Odpověď není snadná, protože vyžaduje kombinaci několika strategií. V prvé řadě je nutné, aby byli lidé schopni rozeznat falešné zprávy od těch pravdivých. To se mohou naučit skrze různé osvětové kampaně. V případě zahraničních financí by mohla přispět zvýšená transparentnost ze strany politických subjektů. Obecně je také nutné zavést mechanismy, které dezinformace a zavádějící zprávy odhalí včas. O to se částečně pokouší již schválený Akt o digitálních službách (DSA), který se snaží vytvořit bezpečnější online prostředí. EU po internetových platformách například požaduje vypracování plánů na zmírnění rizik, které dezinformace či právě manipulace během voleb představují.

AUDIOVIZUÁLNÍ LEKCE DO VÝUKY

Studentské volby nejsou jen o samotném volebním aktu. Zabývejte se s žáky základními principy demokracie či volebním systémem ČR, občanskou zodpovědností. Uspořádejte projekci některého z dokumentárních filmů, které jsme pro vás připravili a vyzkoušejte navazující aktivity do hodin.

Jirka vysvětluje moderní dějiny: Evropská unie

Jiří Burýšek / Česká republika / 2024 / 7 min.

Díky Evropské unii dnes žijeme ve svobodě, cestujeme po Evropě jen s občankou a můžeme podnikat v zahraničí. Co ale stálo za jejím vznikem? Zjednodušeně řečeno potřeba chránit evropskou ekonomiku a hodnoty, jako jsou demokracie a lidská práva, kterou prohloubila druhá světová válka. Právě po ní se Evropa rozpadla na dva neslučitelné světy – demokracií a volným trhem poháněný západ a komunismem a centralizovanou ekonomikou svíraný východ. Po pádu sovětského impéria vznikla v roce 1993 na základě Maastrichtské smlouvy Evropské unie, ke které jsme se společně s dalšími zeměmi visegradské čtyřky připojili v květnu roku 2004 i my.

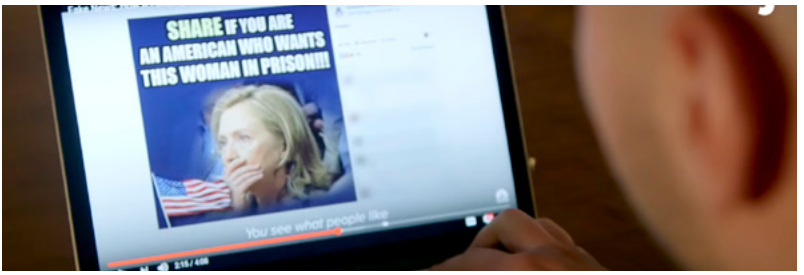

Kdo trolí Ameriku

Ahmed Shihab-Eldin / USA / 2018 / 12 min. / titulky

Věděli manažeři provozující nejmocnější sociální síť světa o tom, že její platformu využívají podvodníci k ovlivnění americké prezidentské kampaně? Existuje reálné podezření, že Facebook o tzv. fake news šířících se jeho kanály v předvečer zvolení Donalda Trumpa nejen věděl, ale dokonce z nich profitoval. Krátký investigativní dokument se vydává do centra těchto falešných zpráv v jihoevropské Makedonii. Právě tady vyučuje úspěšný marketér Mirko Ceselkoski jak vytvořit zpravodajské portály, aby vypadaly důvěryhodně, a přilákat na pochybný obsah americké publikum. Jeho jednoduchý recept na virální hit: odvážný titulek a šokující obrázek. Pro schopné Makedoňany, kteří doma sotva dosáhnou na měsíční výdělek ve výši 300 €, je to zlatý důl. Etika pro ně není problém. „Napíšu cokoli, co

Američani chtějí slyšet," říká jeden z autorů lživých článků, které zřejmě dopomohly Trumpovi k vítězství. Film ukazuje reálné důsledky, které mohou mít fake news díky síle sociálních sítí, a varuje před blížícími se prezidentskými volbami v roce 2020, na které si už nyní brousí zuby trollové z řad IT.

Hlas za kozu

Jeroen van Velzen / Nizozemsko / 2014 / 51 min. / titulky

Keňskou základní školu Majaoni zachvátila předvolební horečka – tři kandidáti z řad studentů tu usilují o zvolení do funkce školního prezidenta. Průběh volební kampaně se v principu neliší od klasických politických tanečků – nechybí v ní focení na plakáty, mítinky, velká hesla, proslovy ani nepokrytý populismus. Metody, jak si získat respekt a uznání spolužáků, se u každého z kandidátů různí, všechny však spojuje naděje, že prestižní funkce jim zajistí lepší budoucnost v keňské společnosti. Magdalena, která sní o tom, že bude právničkou, chce dokázat, že i ženy se mohou stát vůdkyněmi. Charismatický Saíd si podmaňuje spolužáky vlastním předvolebním songem a balíčky bonbonů. A Harry, jenž si od vítězství slibuje, že zabezpečí svou chudou rodinu, si přízeň voličů získává kozím masem. Kdo nakonec přesvědčí ostatní, že je ten nejlepší kandidát?

Děti jdou k volbám

Ramchandra PN / Indie / 2007 / 30 min. / dabing

Snímek sleduje snahu indických školáků zlepšit situaci na jejich škole. Trápí je řada věcí – nevyhovují jim učebny, chtějí mít školní zahradu na pěstování vlastní zeleniny a ovoce, čistou vodu na mytí či dětské hřiště. Aby se na svých požadavcích shodli, uspořádají ve škole řádné volby. Každý kandidát se snaží své spolužáky přesvědčit, že právě on bude nejlépe hájit společné zájmy. Volby probíhají bez sebemenší stopy vzájemné nevraživosti a zcela podle pravidel fair play. Samotné výsledky nakonec nejsou tím nejdůležitějším. Podstatné je, že se dětem podaří místním politikům ukázat, že i ony vědí, jak lze demokratickými nástroji dosáhnout svého.

První volba

Bérengère Vogel, Linn Löffler / Německo, Maďarsko / 2014 / 26 min. / titulky

Devatenáctiletá Hanga a dvacetiletá Veronika mají mnoho společného: obě žijí a studují v Budapešti, obě pochází ze sociálně slabších rodin a obě půjdou brzy poprvé volit v maďarských parlamentních volbách roku 2014. V preferencích volebních stran se jejich názory ovšem výrazně rozchází. Zatímco Hanga by ráda dala hlas krajně pravicové straně Jobbik, Veronika chce volit maďarské „zelené". Ke konci filmu mají možnost se setkat a vzájemně si vysvětlit svoje postoje. Co prvovoličkám na daných politických stranách imponuje a jaký mají názor na význam voleb v demokratické společnosti?

Hledá se prezident

Tomáš Kudrna / Česká republika / 2013 / 104 min.

Víte, co všechno je potřeba k tomu, aby mohl občan České republiky kandidovat na prezidenta? Je pro úspěch ve volebním boji výhodnější neformální vystupování a pořádání besed s voliči v divadlech či hudebních klubech, anebo je lepší řečnit na náměstích a využívat různé zákulisní politické praktiky? Může ve vyostřeném volebním boji prezidentský kandidát někomu věřit? A může člověk věřit předvolebním slibům jednotlivých kandidátů? Neříkají náhodou něco zcela jiného před kamerami televizních štábů a něco zcela jiného v soukromí? Možné odpovědi na tyto a další otázky se pokusil najít režisér Tomáš Kudrna. Ve svém dokumentu o průběhu první přímé volby prezidenta České republiky v roce 2013 se mu podařilo velmi věrně a zblízka zachytit, jak probíhal volební boj devíti kandidátů od jeho počátků až do samotného zvolení. Snímek nabízí jedinečnou příležitost poznat soukromou tvář prezidentských kandidátů i členů jejich volebních týmů tak, jak to nebylo možné prostřednictvím zpravodajských médií.

HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ

ANOTACE:

Žáci v aktivitě pracují s informacemi ze zhlédnutého videa prostřednictvím reflexe INSERT. Dále ve skupinách diskutují a společně se zamýšlí nad tím, co dalšího by se o Evropské unii chtěli dozvědět, formulují otázky, které si následně sami dohledávají a prezentují.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace OV: společenskovědní vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, MV, VMEGS
OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské
OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: **14+**

CÍLE:

Žáci:
— se seznámí s historií vzniku Evropské unie
— dokáží formulovat otázky a vyhledávat informace na zadané téma
— se zamyslí nad důležitostí Evropské unie

DÉLKA: **45 min.** (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

— Psací potřeby, list papíru
— **INFORMAČNÍ TEXTY** a **PRACOVNÍ LIST** pro každou skupinu. Naleznete je v materiálech lekce na *www.jsns.cz/lekce/1686969-jirka-vysvetluje-moderni-dejiny-evropska-unie*.

POSTUP:

1. Zeptáme se žáků: *Co se vám vybaví, když se řekne Evropská unie?* Všechny odpovědi postupně zapisujeme na tabuli.
2. Následuje **projekce videa Jirka vysvětluje moderní dějiny: Evropská unie**.
3. Po projekci žáky rozdělíme do skupin po čtyřech až pěti a provedeme s nimi reflexi formou metody INSERT. Do skupin rozdáme **PRACOVNÍ LIST**. Ke znaménku plus žáci uvádějí, co na EU vnímají jako pozitivní. Ke znaménku minus naopak uvádějí, co vnímají jako negativní. U vykřičníku píší, co pro ně bylo ve videu nové, co považují za důležité.

4. K otazníku žáci uvedou, co dalšího by je k tématu zajímalo, co dalšího by se o Evropské unii chtěli dozvědět, a vymyslí alespoň tři otázky vztahující se k videu, na které by rádi znali odpověď.
5. Následuje prezentace, při níž zástupce každé skupiny představí připravené otázky a argumentuje, proč skupina vybrala právě tato témata.
6. Otázky zapisujeme na tabuli. Vznikne tak zásobník dotazů, díky němuž zjistíme, co z dané látky žáky nejvíce zajímá a na co bychom se měli zaměřit.
7. Rozdáme žákům do skupinek nakopírované **INFORMAČNÍ TEXTY**. Zadáme jim, aby si zkusili najít odpovědi na právě své tři vybrané otázky. Odpovědi si mohou v informačních textech barevně zvýraznit.
8. Pokud v informačních textech některé odpovědi žáci nenaleznou, zadáme jim, aby si odpovědi vyhledali za domácí úkol doma pomocí internetu.
9. Pokud vše stihneme, vyhodnotíme všechny odpovědi na konci vyučovací hodiny, pokud budeme zadávat domácí úkol, vyhodnotíme odpovědi v následující hodině.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Pokládáme žákům následující otázky: *Myslíte si, že je důležité být součástí Evropské unie? Z jakého důvodu? Proč je zásadní, aby spolu evropské státy spolupracovaly? V jakých oblastech evropské státy spolupracovaly a spolupracují? Jsou k tomu nějaké důvody?*

POZNÁMKA:

Pokud se tématu Evropské unie chcete věnovat i v následujících hodinách, můžete žákům zadat k vypracování úvahu nad citátem Jana Masaryka: *Odjížděl jsem jako československý ministr a vrátil jsem se jako Stalinův pohůnek.*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testovala ve druhých ročnících. Na začátku se studenti pokusili definovat EU. Odpovědi psali sami na tabuli. Následovalo video a práce s pracovními listy. Jednotlivé skupiny se v podstatné části vyplňování PL shodly. Studenti obou tříd oceňovali svobodu, cestování, bezpečí. Negativně hodnotili ztrátu individuality a byrokracii. Otázky směřovaly k přijetí eura ČR, k přijetí Ukrajiny do EU. Další otázky směřovaly k sankcím, když někdo porušuje pravidla EU, k jejich účinnosti. Zajímala je kritéria přijetí a jejich kontrola atd. Byl zde patrný opravdový zájem o něco, co studenti vnímají jako blízké a běžné. Kladně hodnotili video a Jiřího Burýška znali. V obou testovaných třídách jsme porovnávali prvotní asociace k EU se skupinovými výsledky v PL. Druhé ročníky také hodnotily, co nového se dozvěděly, co je zaujalo a upřesnilo jejich znalosti (šlo o počátky vzniku EU). Několik studentů projevilo zájem o materiál Otázky a odpovědi. Obě třídy pracovaly se zaujetím a vyslovily názor, že na video a aktivitu by mělo navázat poznávání výše uvedených informací k fungování EU. Video (obsahově i stopáž) i aktivitu pokládám za vhodné k otevření tématu. V následující hodině by bylo dobré věnovat se struktuře, orgánům EU a jejich fungování.
Alena Horáčková, 2. ročníky, Gymnázium Arabská

PŘEDVOLEBNÍ MEDIÁLNÍ MASÁŽ

ANOTACE:

Žáci se v aktivitě zamýšlejí nad tím, jak na lidi působí v období před volbami různá mediální sdělení. Pracují ve skupinách, každá přitom rozebírá mediální sdělení v jednom typu média (např. billboard, příspěvky na sociálních sítích, noviny apod.).

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace
OV: společenskovědní vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, MV, VDO (ZŠ)
OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské
OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: **14+**

CÍLE:

Žáci:
— si uvědomují, že informace z médií mohou lidi ovlivnit při rozhodování, koho ve volbách volit
— se zamýšlejí nad tím, co je pro různé typy mediálních sdělení charakteristické
— se učí, jak sebou nenechat manipulovat

DÉLKA: **45 min.** (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

— psací potřeby
— **PRACOVNÍ LIST** pro každou skupinu žáků

POSTUP:

1. Hodinu zahájíme brainstormingem na téma: *Co voliče ovlivňuje, když se rozmýšlejí, jakého kandidáta nebo stranu ve volbách volit?* Nápady žáků zapisujeme na tabuli. Poté prozradíme, že se zaměříme na to, jak nás ovlivňují média.
2. Následuje **projekce filmu Kdo trolí Ameriku**.
3. Po jeho zhlédnutí provedeme se žáky reflexi emocí pomocí metody I.N.S.E.R.T.

Poznámka: Další metody reflexe emocí najdete v informačním textu *Jak na reflexi emocí po filmové projekci* na webu *jsns.cz*.

4. Rozdělíme žáky do sedmi skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST**. Každé skupině přiřadíme jedno z médií (A–G), které si zapíšou do rámečku v pracovním listu.
5. Žáci ve skupinách vypracují odpovědi na uvedené otázky.
6. Jednotlivé skupiny postupně prezentují své odpovědi před třídou.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuze. Ptáme se žáků: *Do jaké míry podle vás ovlivňují rozhodování lidí před volbami informace z médií?* (Pokud máme čas, můžeme je vyzvat, ať se ve třídě rozestaví na škále podle toho, zda si myslí, že informace z médií ovlivňují lidi hodně, nebo málo). Následně se žáky debatujeme o tom, jak sebou nenechat manipulovat. Můžeme je přitom odkázat na metodu *5 klíčových otázek* (*www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/5-klicovych-otazek-metodicka-koncepce*).

Poznámka: Pokud mají žáci mobily, tablety nebo počítače, můžeme jim během práce s pracovním listem zadat za úkol také vyhledat konkrétní příklad mediálního sdělení, které se objevilo v daném médiu před posledními volbami.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem zkoušela se žáky 1. a 4. ročníku. V úvodním brainstormingu žáci zmiňovali osobnost a vystupování kandidáta, názory rodičů, média (zprávy na webu, billboardy, sociální sítě). Reflexe pomocí metody I.N.S.E.R.T. byla ve čtvrtém ročníku živější, žáci navrhovali odpovědi ve všech kategoriích. Film hodnotili jako objektivní a zároveň trochu depresivní v tom, co jsou lidé ochotní dělat pro peníze. Zajímala je hranice svobody, osobní zodpovědnost každého z nás, přemýšleli také o evropské regulaci internetu. Při práci s pracovním listem se prváci chtěli více radit jak odpovědi pojmout, co uvést, nebo váhali co napsat – ocenili proto, když jsem s nimi o otázkách mluvila. Studenti čtvrtého ročníku pracovali samostatně. Žáci obou tříd se shodli, že nečtou časopisy a že rádia poslouchají většinou jen jako hudební kulisu při cestě autem. Na závěr jsme krátce shrnuli, co vyplynulo z pracovního listu, a poté ještě debatovali o sociálních sítích a o moci Facebooku.
Ida Vohryzková, Střední škola zdravotnická, Ústí nad Labem

PŘEDVOLEBNÍ MEDIÁLNÍ MASÁŽ

Ze všech médií uvedených níže k lidem před volbami proudí informace, které je mohou ovlivnit. Vaším úkolem je se nyní ve skupině věnovat médiu označenému písmenem…

Zamyslete se nad tím, jaká mediální sdělení se v tomto médiu před volbami vyskytují, a odpovězte na otázky níže.

A — Billboardy
B — Časopisy reflektující společenské dění
C — Rádio
D — Sociální sítě (Facebook, Instagram, Snapchat, Youtube apod.)
E — Televize
F — Tištěné noviny
G — Zpravodajské weby

1. Co je pro mediální sdělení, která se objevují v tomto médiu před volbami, typické? Napište o nich 4 věty.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Setkáváte se s tímto médiem? Pokud ano, v jakých situacích? Jaký máte k tomuto médiu vztah?

3. Do jaké míry si myslíte, že mohou mediální sdělení v tomto médiu lidi ovlivnit, aby hlasovali pro určitého kandidáta nebo stranu?

4. Jaké cíle obvykle sledují mediální sdělení v tomto médiu? *(Chtějí nás přesvědčit, informovat, pobavit atd.?)*

5. Kdo rozhoduje o tom, jaká konkrétní mediální sdělení budou v tomto médiu zveřejněná?

MLADÍ LIDÉ V EVROPSKÉM PARLAMENTU

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci zamyslí nad životními podmínkami, které mají mladí lidé v Evropské unii, a pokusí se hledat společná řešení, která by tyto podmínky zlepšila.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, příp. informační a komunikační technologie
OV: společenskovědní vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, příp. vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: VMEGS, VDO (ZŠ), OSV
OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské
OV: : k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, příp. kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: **15+**

CÍLE:

Žáci:
— dokážou formulovat své zájmy a představit své názory;
— umějí diskutovat a obhájit hodnoty, které jsou pro ně důležité.

DÉLKA: **45 min.**

POMŮCKY:

— papíry, psací potřeby
— **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
— tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do skupin podle následujícího popisu rolí:
   Předseda třídy, případně jiný zvolený zástupce žáků, bude předsedou parlamentu.
   Žáci z jedné třídy se rozdělí ideálně na čtyři pracovní skupiny (počet žáků ve skupině závisí na počtu žáků ve třídě).
   Každá pracovní skupina si zvolí jednoho zástupce.

Zástupci pracovních skupin (ideálně 4) tvoří výbor parlamentu. Pro účely této aktivity tvoří parlament vždy všichni žáci.

2. Každé skupině rozdáme **PRACOVNÍ LIST**.
3. Poté vyzveme žáky, aby ve skupině vypracovali návrh na podporu mladých lidí v Evropské unii. Na přípravu jim ponecháme alespoň 15 minut.
4. Zástupci skupin představí svůj návrh parlamentu. Jeho předseda zaznamenává během prezentace návrhy na tabuli.
5. Následuje jednání výboru parlamentu, kdy se zástupci pracovních skupin společně pod vedením (moderováním) předsedy domlouvají na společném návrhu. Zástupci sedí v kroužku a debatují tak, aby je slyšeli členové parlamentu, kteří sedí kolem. Po přihlášení mohou členové parlamentu vstupovat do diskuze/jednání výboru. Cílem jednání výboru je předložit parlamentu jeden společný návrh k hlasování. Na tuto část aktivity ponecháme žákům cca 15 minut.
6. Na konci jednání výboru parlamentu představí předseda návrh, ke kterému výbor dospěl, a nechá o něm hlasovat. Parlament má možnost návrh přijmout nebo odmítnout, případně dle času projednat návrhy na změny, pokud by někteří žáci (poslanci) nesouhlasili s některým zněním návrhu.

REFLEXE:

V následné diskuzi zhodnotíme jednotlivé prezentace a poznatky žáků. Ptáme se: *Jaké to bylo vymýšlet politické návrhy? Mají mladí lidé společné zájmy? Bylo snadné se domluvit s ostatními? Jak se dařilo prezentovat návrhy před třídou? Jaký by byl v prezentaci rozdíl, kdyby žáci opravdu stáli v Evropském parlamentu?* apod.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Doporučuji si na aktivitu vyhradit 90 minut. Žáci byli při vymýšlení zlepšovacích návrhů velmi kreativní. Překvapilo mě, v kolika návrzích požadovali tvrdší podmínky než ty, ve kterých žijeme. Hodně žáků chtělo, aby se více limitoval přístup k alkoholu, více trestalo přechovávání drog a ve škole se více pracovalo s hudbou. Při samotném procesu schvalování návrhu jsem žákům vysvětlila legislativní proces EU, protože aktivita tento proces nesupluje zcela.
Tereza Vodičková, SOU a SOŠ BEAN

MLADÍ LIDÉ V EVROPSKÉM PARLAMENTU

Představte si, že jste byli pozváni do Evropského parlamentu. Právě probíhá plenární zasedání. Parlament je plný poslanců a tématem dnešního jednání je, jak pomoci mladým lidem v Evropě. Byli jste pozváni společně s dalšími zástupci mladých lidí z celé EU, abyste představili své příběhy a nápady, jaké by měly být podmínky pro život mladých v EU. Máte tak jedinečnou příležitost změnit svět kolem sebe k lepšímu. Zároveň je to však velká zodpovědnost, protože nechcete prosazovat jen svůj zájem, ale pomoci všem mladým v Evropě – i vaši kamarádi a spolužáci na vás spoléhají.

Jistě jste už přemýšleli, jak se snadněji dostat do zahraničí „na zkušenou" za brigádou či studiem, jak se dostat na dobrou školu, která by vás bavila a obohacovala, jaké podmínky byste chtěli mít po škole v zaměstnání nebo podnikání, jaké bydlení by se vám nejvíce líbilo…

Zamyslete se společně se spolužáky, co by pro takový „ideální svět" mohla Evropská unie udělat. Nezapomeňte však, že to nesmí být na úkor ostatních mladých, ale ani dospělých či starších lidí – všichni jsou si rovni. Vaším úkolem je představit tuto vizi ostatním v Parlamentu a s ostatními zástupci mladých lidí, kteří přijeli z dalších státu EU, se v parlamentním výboru shodnout na společném návrhu.

CO VOLÍM, KDYŽ VOLÍM

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k uvědomění si rozdílu mezi volbami do národního a Evropského parlamentu. Žáci se seznámí prostřednictvím webového portálu *tvorimevropu.cz/evropska-unie/instituce-eu/evropsky-parlament/* s charakteristikami jednotlivých politických frakcí v Evropském parlamentu. Zamýšlejí se nad tématy, která jsou pro ně v evropských volbách zajímavá a důležitá, a hledají paralelu mezi programy kandidujících stran v ČR a prioritami jednotlivých politických skupin v Evropském parlamentu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informační a komunikační technologie
OV: společenskovědní vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávaní v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV
OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské
OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, příp. kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologii a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: **15+**

CÍLE:

Žáci:
— si uvědomují rozdíl mezi volbami do národního a Evropského parlamentu;
— chápou princip politických skupin/frakcí v Evropském parlamentu;
— znají programy jednotlivých frakcí v Evropském parlamentu;
— dokážou reflektovat rozdíl mezi programem strany na národní a evropské úrovni.

DÉLKA: **90 min.**

POMŮCKY:

— počítač s připojením k internetu
— papír, psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do skupin po třech až pěti.
2. Vysvětlíme jim princip rozdělení reprezentace v Evropském parlamentu (kandidující strany na národní úrovni vs. jejich příslušnost k politickým skupinám/frakcím v EP – viz brožura Studentské volby do Evropského parlamentu 2019, první kapitola).
3. Zadáme žákům úkol, aby si na *tvorimevropu.cz/evropska-unie/instituce-eu/evropsky-parlament/* prošli charakteristiku jednotlivých politických skupin/frakcí v Evropském parlamentu a vybrali tu skupinu, která je nejvíce zaujme (připadá jim důležitá).
4. Poté vyzveme každou skupinu, aby sdělila ostatním, co je zaujalo, překvapilo na politických skupinách zastoupených v Evropském parlamentu (směřujeme žáky k uvědomění, že je rozdíl mezi programem strany na národní a evropské úrovni – např. KDU-ČSL i TOP 09 jsou v EP obě členy stejné politické skupiny/frakce – Evropské lidové strany). Následuje společná diskuze.
5. Vyzveme skupiny, aby se pokusily odhadnout, která z kandidujících stran za Českou republiku by mohla nejlépe reprezentovat ve vybrané politické skupině/frakci (v té, kterou si zvolili v kroku č. 3). Poté necháme žáky ověřit, zda vytipovaná strana se k dané politické skupině/frakci ve skutečnosti hlásí.
6. Skupiny prezentují svá zjištění, zda se jim podařilo odhadnout vhodnou kandidující stranu, zda se strana skutečně k dané skupině/frakci hlásí apod.

REFLEXE:

Probíhá formou diskuze, jejímž prostřednictvím by si žáci měli uvědomit rozdíl mezi programem strany na národní a evropské úrovni.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivita je časově náročnější, ale díky tomu, že jsem žáky dostatečně motivovala, výsledná i průběžné debaty stály za to. Materiály měli žáci prostudované, a tak kladli velmi zajímavé otázky. V rámci debaty se nejvíce řešila frakce Euroskeptiků; žáci sami přicházeli s názory, že tato frakce je velmi důležitá, protože podstatou demokracie je mimo jiné i existence opozice.

Nenastal problém s pochopením rozdílu národních politických stran a jednotlivých politických frakcí. Vzhledem k tomu, že se jednotliví žáci přeli o možnou příslušnost národních politických stran k frakcím, bylo patrné, že se do problematiky voleb do EP začínají více pronikat.

Aktivita zdařile odkrývá vztah národních politických stran k EP. Studentské volby do EP tím dostávají větší smysl, jelikož rozhodování žáků o volbě bude podepřeno širšími znalostmi než doposud.
Tereza Vodičková, SOU a SOŠ BEAN

VÝUKOVÉ MODULY PRO ŽÁKY

Popsané výukové moduly připravuje **Centrum občanského vzdělávání** a naleznete je na stránkách **Evropská unie hrou**, v sekci pro učitele: *www.euhrou.cz/materialy/?kategorie=pro-ucitele*.

TEMATICKÁ OBLAST 1: DEMOKRACIE A VOLBY

hodinová dotace: 2 h (vyučovací)

Tento výukový modul je zaměřen na představení podstaty demokracie a významu voleb v demokratických režimech. Hlavním cílem je porozumění principům, na kterých funguje demokracie, pochopení role občana v demokracii a možnost jeho zapojení do demokratických procesů. Důraz je kladen především na význam voleb, které jsou hlavním prostředkem alternace moci, a na roli, kterou občané ve volbách zastávají.

Hlavní vzdělávací cíle:
Žák si uvědomuje podstatu demokracie.
Žák si uvědomuje roli a význam občanů v demokracii.
Žák si uvědomuje význam a roli voleb v demokratických režimech.

TEMATICKÁ OBLAST 2: VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU

hodinová dotace: 2 h (vyučovací)

V tomto výukovém modulu se žáci dozvídají o funkci a roli Evropského parlamentu v Evropské unii. Evropský parlament je představen jako instituce, jejíž členové jsou přímo voleni občany členských zemí, a jako instituce, která má nezastupitelnou roli ve fungování EU a významně ovlivňuje její činnost. Žáci se dozvídají o jednotlivých frakcích, které v EP působí, seznamují se s jejich významem a působností. Uvědomují si tak funkci, kterou volení zástupci v EP mají.

Hlavní vzdělávací cíle:
Účastnící se dozvídají o roli a postavení Evropského parlamentu v EU.
Účastnící se dozvídají o roli europoslanců a různých frakcí v EP.
Účastnící si uvědomují význam voleb do Evropského parlamentu.

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POŘADATEL:

JSNS.CZ

Člověk v tísni

PODPOŘILI:

Spolufinancováno Evropskou unií

Evropský parlament

spolecne.eu pro demokracii